

DOKUMENTY A MATERIÁLY

ÚČASŤ SLOVENSKEJ ARMÁDY VO VOJNE PROTI ZSSR V ŠTVRŤROČNEJ SPRÁVE NÁČELNÍKA NEMECKEJ VOJENSKEJ MISIE NA SLOVENSKU Z OKTÓBRA 1941

IGOR BAKA

BAKA, I.: The participation of the Slovak Army in the war against the USSR in the quarterly report of the Chief of the German Military Mission in Slovakia from October 1941. *Vojenská história*, 1, 29, 2025, pp 51-82, Bratislava.

The circumstances of the Slovak Republic's (SR) entry into the war against the USSR and the subsequent deployment of Slovak units in Operation Barbarossa have been extensively documented in Slovak historiography. Significant advances in understanding this topic have been made possible through research into German-origin documents, both diplomatic and military in nature. Extensive information about the Slovak Army's involvement in the war against the USSR can be found in reports from the German Military Mission in Slovakia, which served as an advisory body from 1939. Comprehensive information about Slovak units' activities during the first months of Operation Barbarossa is contained in its quarterly report from 10 October 1941. This document has not been published in its entirety to date, primarily due to its length. The document is published in full, both in the original and in Slovak translation, following established rules for publishing sources on recent history.

Keywords: Military history, Slovakia, Slovak Army after 1939, participation in the war on USSR

<https://doi.org/10.69809/vojhist.2025.29.1.4>

Okolnosti vstupu Slovenskej republiky (SR) do vojny proti ZSSR a následného nasadenia slovenských jednotiek v operácii Barbarossa sú už v slovenskej historiografii pomerne podrobne spracované. Výrazný posun poznania tejto problematiky umožnil výskum dokumentov nemeckej proveniencie, a to nielen diplomatického, ale aj vojenského charakteru. Ako príklad možno uviesť štúdiu autorskej dvojice Igor Baka – Jana Tulkisová z roku 2010, ktorá prezentuje okrem iného výsledky výskumu vo fonde nemeckej vojenskej spravodajskej služby (RW 5/Oberkommando der Wehrmacht – Amt Ausland/Abwehr).¹ Ten je uložený v Spolkovom archíve – pobočka Vojenský archív (Bundesarchiv – Militärarchiv) vo Freiburgu. Kópie viacerých dokumentov sa však nachádzajú aj vo fonde Alexandrijský archív v Slovenskom národnom archíve v Bratislave.² Predmetnú problematiku tu možno študovať najmä v materiáloch Oddelenia Ausland, ktoré riadilo styk s vojenskými pridelencami a udržiavalo spojenie s nemeckým Zahraničným úradom. Najviac informácií o slovenskej armáde a jej zapojení do vojny proti ZSSR tu poskytujú hlásenia Nemeckej

¹ BAKA, Igor - TULKISOVÁ, Jana. Vstup Slovenskej republiky do vojny proti ZSSR v dokumentoch nemeckej proveniencie. In *Historický časopis*, 2010, roč. 58, č. 3, s. 533 – 574.

² Výsledky predmetného výskumu autori ďalej rozširovali a následne prezentovali aj v druhom zväzku rozsiahlej edície venovanej nemecko-slovenským vzťahom v rokoch 1941 – 1945, ktorá vznikla pod vedením E. Nižňanského. NIŽŇANSKÝ, Eduard a kol. (eds.). *Slovensko-nemecké vzťahy 1941 – 1945 v dokumentoch II. Od vojny proti ZSSR po zánik Slovenskej republiky v roku 1945. Slowakisch-deutsche Beziehungen 1941 – 1945 in Dokumenten II. Vom Krieg gegen die UdSSR bis zum Untergang der Slowakischen Republik im Jahr 1945*. Prešov : Universum, 2011.

vojenskej misie na Slovensku³, ako aj nemeckého vojenského atašé, ktorý pôsobil pri nemeckom vyslanectve v Bratislave. Okrem množstva inej korešpondencie sa tu zachovali tiež pravidelné štvrťročné správy Nemeckej vojenskej misie s vyhodnotením vlastnej poradnej činnosti pri slovenskej armáde. Nie inak tomu bolo aj po vstupe slovenskej armády do vojny proti ZSSR. Pritom informácie o činnosti jej jednotiek počas prvých mesiacov operácie s krycím názvom Barbarossa sú obsiahnuté v štvrťročnej správe z 10. októbra 1941. Tento dokument napriek vyššie uvedenému dodnes nebol ako celok zverejnený, a to hlavne vzhľadom na jeho rozsah. Uvedené edície dokumentov publikovali len skrátený dvojstranový záznam, ktorý Amt Ausland vyhotovil pre potreby náčelníka OKW.

Predkladaný dokument sa skladá z dvoch častí. Okrem samotnej správy o činnosti Nemeckej vojenskej misie totiž jej náčelník gen. pech. Paul von Otto pri tejto príležitosti pre Amt Ausland vypracoval tiež niekoľkostranovú správu o samotnom nasadení slovenskej armády v čase od 22. júna do 1. októbra 1941. Pre prehĺbenie výskumu predmetnej problematiky je prínosné najmä hodnotenie činnosti samotnej misie. Veľká pozornosť je tu totiž venovaná otázkam vstupu Slovenskej republiky do vojny, priebehu a výsledkom mobilizácie jej armády. Keďže tá ešte nebola pripravená na účasť v tak rozsiahlom vojnovom konflikte a rozsah jej nasadenia bol do značnej miery determinovaný vlastnou slovenskou iniciatívou, gen. Otto tu priamo konštatoval, že podiel jeho misie na činnosti jednotlivých slovenských poľných veliteľstiev musel od začiatku prekročiť právomoci vyplývajúce z jej poradenskej činnosti. Veľa priestoru preto logicky venoval aj budovaniu štábov jej poľných útvarov, ich reorganizácii a výcviku, kde vyzdvihoval význam dôstojníkov samotnej misie. V neposlednom rade hodnotil tiež bojovú hodnotu slovenských jednotiek a limity ich využitia v poli.

Veľký priestor je v tejto správe venovaný tiež reakciám velenia slovenskej armády na jej účasť vo vojne z nemeckej perspektívy včítane hodnotenia morálnych kvalít a bojového odhodlania samotného dôstojníckeho zboru. Tento dokument preto predstavuje dôležitý zdroj informácií o rozsahu a charakte kolaborácie slovenských vládnych a vojenských predstaviteľov pri zapojení vlastnej armády do vojny proti ZSSR. Z tohto hľadiska svojim obsahom potvrdzuje najnovšie poznatky, podľa ktorých zapojenie SR do vojny prebehlo z nemeckého pohľadu bez komplikácií. Aj tu sú pritom zaznamenané prejavy vlastnej iniciatívy na slovenskej strane vrátane predstaviteľov slovenskej armády na čele s ministrom národnej obrany gen. I. triedy Ferdinandom Čatlošom.

Dokument je publikovaný podľa zaužívaných pravidiel pre vydávanie prameňov k novším dejinám a v plnom znení. V prípade, že dokument bol porušený, resp. nečitateľný, je miesto

³ Nemecká vojenská misia (Deutsche Heeresmission in der Slowakei – /DHM/ termínom Heer sa v nemčine označuje pozemné vojsko, v dobových dokumentoch sa však doslovný preklad nepoužíval), ako aj Nemecká letecká misia (Deutsche Luftwaffenmission – /DLM/ doslovný preklad Nemecká misia vzdušných zbraní sa tiež nepoužíval) na Slovensku pôsobili od 1. 11. 1939, keď vystriedali Nemeckú vojenskú komisiu (Deutsche Militärkommission) genpor. Franza Barckhausena. Ich činnosť sa odvodzovala od nemecko-slovenskej ochrannej zmluvy z marca 1939, keďže podľa jej článku 3 sa mala slovenská armáda budovať v úzkej zhode s nemeckou. Pôvodne bol aj na čelo DHM postavený genpor. Barckhausen, už začiatkom novembra ho však vystriedal genpor. Paul von Otto (od 1. 12. 1940 gen.pech.). Šéfom DLM sa stal plk. Erhardt Krüger (od februára 1941 genmjr. Ludwig Keiper). Obidve misie mali pôsobiť ako poradné orgány pre MNO. Podľa nemecko-slovenskej zmluvy z 9. 10. 1939 vo vzťahu k MNO mali mať len poradnú funkciu, mohli byť však kedykoľvek „zasvätené“ do jeho nariadení. DHM mala byť slovenskej strane nápomocná v otázkach týkajúcich sa pozemného vojska a brannej moci ako takej. Jej náčelníkovi sa mal podriaďovať dôstojník pre branné hospodárstvo (Wehrwirtschaftsoffizier), pre vojenské spravodajstvo (Abwehroffizier), pre spoje (Nachrichtenoffizier), dopravný dôstojník (Transportoffizier), ako aj splnomocnenec pre železnice (der Bahnbevollmächtigte). DLM mala pôsobiť ako poradný orgán pre vzdušné zbrane, ale aj civilné letectvo. Bližšie pozri BAKA, Igor. *Pôsobenie Nemeckej vojenskej misie na Slovensku v roku 1940*. In: SYRNÝ, Marek et al. *Slovensko a Európa v roku 1940*. Banská Bystrica : Múzeum SNP, 2021, s. 62-80; BAKA, Igor. *Slovenská armáda vo vojne proti Sovietskemu zväzu a slovensko-nemecké vzťahy (1941 – 1945)*. Bratislava : VHÚ, 2019.

graficky označené hranatou zátvorkou. Dokument je uverejnený aj v slovenskom preklade. Tu sú upravené názvy poľských a ukrajinských miest a obcí podľa ich súčasnej podoby.

Dokument

1941. október 10. Bratislava. – Štvrťročná správa o činnosti Nemeckej vojenskej misie na Slovensku za obdobie od 22. júna do 1. októbra 1941.

Deutsche Heeresmission
in der Slowakei
Abt. Z. Nr. 244/41 geh.

Preßburg, den 10. oktober 1941

Betr.: Deutsche Heeresmission in der Slowakei.

Bezug: O.K.H. Att. Gr.⁴ v. 28. 10. 39, Anl.⁵ 3 zu Nr. 724.

Tätigkeitsbericht der Deutschen Heeresmission in der Slowakei über die Zeit vom 22. 6. – 1. 10. 41.

Am 22.6. entschloß sich die Slowakei, an der Seite Großdeutschlands im den Krieg gegen Sowjetrußland einzutreten.

Mit Beginn des Eisenbahnaufmarsches der slowakischen Armee begab sich der Chef der Deutschen Heeresmission mit seinem Stabe, unter Belassung nur eines Offiziers in Preßburg, in den Aufmarschraum. Wie notwendig dies war, zeigte sich bereits während der Versammlung und in den ersten Tagen des Vormarsches an den San.

Man wird dem, was die slowakische Armee bisher im Feldzuge gegen Sowjetrußland geleistet hat, erst gerecht, wenn man die tatsächliche Lage berücksichtigt, in der sich die slowakische Armee vor dem Kriege befand, und die besonderen Verhältnisse, unter denen sie in den Krieg eintrat. Es erscheint daher notwendig, zunächst auf einige allgemeine Gesichtspunkte und die Gründe einzugehen, die in den ersten Kriegsmonaten Änderungen der Kriegsgliederung und sonstige umfangreiche Umstellungen notwendig machten.

I. Lage bei Eintritt in den russischen Krieg.

Die Slowakei trat völlig unerwartet in den Krieg ein. Mit der Verwendung des slowakischen Heeres in diesem Kriege hatten nach wiederholt ergangenen Mitteilungen aus Berlin weder die Slowaken noch die Deutsche Heeresmission gerechnet. Infolgedessen war für den Aufbau und die Ausbildung ein Fernziel gesetzt werden. Bei den Fehlen jeder Grundlage auf fast allen militärischen Gebieten und der Vorbildung der Führer durch jahrhundertlange Erziehung in anderem Sinne, konnte auch etwas Ordentliches nur dann geschaffen werden, wenn schrittweise vorgegangen wurde. Für die beschleunigte Durchführung wichtiger Änderungen lagen irgendwelche Gründe nicht vor.

So war vorgesehen worden, die Umbewaffnung und Ausstattung mit deutschen Gerät erst zu gegebener Zeit vorzunehmen, da sich Deutschland im Kriege befand, also erst nach Friedensschluß. Die slowakische Armee war daher mit dem alten tschechischen, zum größten Teil unmodernen Gerät ausgerüstet. Die Munitionsausrüstung war gering und nur für einen etwaigen kurzem, örtlich begrenztem Krieg berechnet. Da die Slowakei keine für sie arbeitende Kriegsindustrie hat, konnte sich auf dem Gebiet der Ausrüstung und Munitionsbeschaffung die Lage auch nicht bessern, sondern auf die Dauer nur verschlechtern. Für die seit dem Frühling dieses Jahres in Gang befindliche schwierige Umstellung des Wehrersatzwesens

⁴ Oberkommando des Heeres, Attaché-Gruppe

⁵ Anlage

und der Mob-Organisation war der 1. 4. 42 als Stichtag der Neuordnung festgesetzt werden. Die slowakische Armee machte daher nach dem alten tschechischen Mob-Plan mobil.

Infolge dieser allgemeinen Lage war auch in der Ausbildung des Heeres systematisch von unten nach oben gebaut und das Jahr 1941 als kleines Ausbildungsjahr bestimmt worden. Anfang Juni ds. Jahres wurde Verbandsausbildung in der Kompanie, Batterie usw. betrieben. Als Endziel des Übungsjahres war die Ausbildung im Bataillon vorgesehen.

II. Mobilmachung.

So war der Stand der Dinge, als am 19. 6. 1941 in Preßburg die Verwendung der slowakischen Armee zum ersten Mal zur Erörterung kam. Der Chef der Deutschen Heeresmission nahm unter Berücksichtigung der in Ziff. I geschilderten Lage dahin Stellung, daß es wohl möglich sei, die auf Kriegsfuß gesetzte slowakische Friedenarmee an ruhiger Front für Sicherungs- und Deckungsaufgaben zu verwenden, dass sie aber in ihrem gegenwärtigen Zustand zu ernsthafteren Kampfaufgaben und zu Bewegungen über weite Räume nicht befähigt sein würde. In diesem Sinne wurde dann auch die Verwendung der Armee geplant und der Verteidigungsminister dahin beraten, lediglich die Friedensarmee – 2 Divisionen (Inf. Regtr. zu 2 Batlnen.⁶) und Heerestruppen – auf Kriegsstärke aufzufüllen. Aus dieser aber sollte ein kleiner motorisierter Verband aller Waffen als Vorausabteilung ausgeschieden werden, um wenigstens mit Teilen vorne mitkämpfen zu können. Trotz des Einverständnisses mit diesem Vorschlage wurde in der Mobilmachung aber viel weitergegangen. Es zeigten sich also wieder die Nachteile der nur beratenden Tätigkeit der Deutschen Heeresmission. Nicht nur die dritten Bataillone der Infanterie-Regimenter wurden aufgestellt, sondern es wurden auch bei anderen Truppengattungen Neuaufstellungen vorgenommen. Ebenso erfolgt eine viel zu umfangreiche Aufstellung von Ersatzformationen in der Heimat. Wider alles Erwarten erreichte das Kriegsheer damit eine Stärke von über 70. 000 Mann, wovon etwa 40.000 Mann ins Feld rückten. Wie so oft wurde die Deutsche Heeresmission hiervon vorher nicht unterrichtet, sondern erfuhr es erst, als alles angelaufen war. Der Gedanke, dass bei der übergroßen Mobilmachung unangebrachtes Geltungsbedürfnis und die hinreichend bekannte Überschätzung der Kräfte mitgesprochen haben, ist nicht von der Hand zu weisen. Nicht ausgeschlossen ist auch, daß die nach wie vor bestehende Spannung mit Ungarn dabei eine Rolle spielte. Daß in dieser Hinsicht eine gewisse Besorgnis der Slowaken nicht unbegründet ist, beweist der Grenzzwischenfall am 3. 9. bei dem ungarische Stellen die Absicht hatten, ein kleines slowakisches Gebiet an der Südgrenze symbolisch zu besetzen.

Diese übertriebene Mobilmachung, ihr Ablauf nach dem alten tschechischen⁷ Mob-Plan und die starre und schematische Denkweise des nur nach den Buchstaben, nicht nach dem Sinne der Vorschriften handelnden slowakischen Offiziere waren die Hauptursachen aller der Schwierigkeiten, die später auftraten.

Der Kampfwert der Truppe sank weit unter den der aktiven Armee, weil die Reservisten, jetzt über 60% der Feldarmee, für den Kampf mangelhaft ausgebildet waren, da sie nur in der tschechischen Armee – und z.T.⁸ während diese sich auflöste – gedient hatten. Vor allem sank das ohnehin noch mangelhafte, nur durch sehr zahlreiche Reserveoffiziere ergänzte Offizierkorps weiter stark in seinen Leistungen herab.

Auch in Stärke und Zusammensetzung der Stäbe und Truppen traten automatisch alte, im Frieden bereits beseitigte Schäden wieder auf. Die im Frieden bereits nach deutschen

⁶ Infanterieregiment zu 2 Bataillonen

⁷ tschechoslowakischen

⁸ zum Teil

Grundsätzen gegliederten und nach deutschen Gedankengängen arbeitenden Stäbe aller Grade entwickelten sich wieder zu unübersichtlichen Gebilden ohne klare Arbeitseinteilung zurück. Eine Zusammenarbeit fand in den Stäben überhaupt nicht statt.

Die Mobilmachung an sich, ebenso wie der Eisenbahnaufmarsch liefen aber über Erwarten schnell und reibungslos ab. Am 8. Mob-Tage war die Armee in den befohlenen Aufmarschräumen in der Ostslowakei versammelt, die erwähnte Vorausabteilung stand bereits am 2. Mob.-Tage, den 24. Juni 1941 – 18.00 Uhr-, am San.

III. Vormarsch in dem Aufmarschraum am San.

Die Märsche aus der Ostslowakei an den San zeigten alle die Schwächen, mit denen man aus den oben erwähnten Gründen rechnen mußte. Da aber bei der grundlegenden Besprechung, wie auch nach den Befehlen und Mitteilungen der Heeresgruppe Süd, mit einem begrenzten Ziel zu rechnen war, waren irgendwelche Besorgnisse, daß ernste Schwierigkeiten eintreten würden, nicht vorhanden.

Die Tätigkeit der Deutschen Heeresmission bekam von dem Augenblick an, als die slowakische Armeegruppe den Vormarsch antrat, jedoch einen völlig anderen Charakter. Von einer rein beratenden Tätigkeit konnte nicht mehr die Rede sein.

So, wie im Frieden das Ministerium für nationale Verteidigung nicht ein förderndes, sondern mehr hemmendes Glied im Aufbau des Heeres war – wie in verschiedenen Tätigkeitsberichten gemeldet ist – , war auch im Kriege die Plan- und Hilflosigkeit beim slowakischen Armeegruppenkommando ganz besonders groß. Es war bald klar, daß es notwendig war, mit den wichtigsten Abteilungen des slowakischen Armeegruppenkommandos Offiziere der Heeresmission zu koppeln (Ia, Qu., Int., Ic), die die positive Arbeit leisten mußten. Sehr bald hatten nur sie einen Gesamtüberblick, und die Slowaken ließen sich von ihnen orientieren. Da es bei den Divisionen ähnlich, die Zahl der Offiziere der Deutschen Heeresmission aber beschränkt war, und ihnen auch keine deutschen Arbeitsstäbe zur Verfügung standen, war die Arbeit nur so zu leisten, daß der Chef der Deutschen Heeresmission seine Offiziere täglich zu Erkundungen Feststellungen und Beschaffungen bei deutschen Stellen ansetzte und dem slowakischen Armeegruppenkommando auf diese Weise alles Notwendige zur Verfügung stellte.

Der grundlegende Fehler der Arbeit des slowakischen Armeegruppenkommandos bestand darin, daß keinerlei Zusammenarbeit der Abteilungen vorhanden war, und daß es nach altem österreich-tschechischem System vom grünen Tisch aus leitete und unzählige Listen führte, die aber bei Nachprüfung durch die deutschen Offiziere an Ort und Stelle in keiner Weise stimmten. Wochenlang war nicht festzustellen, wieviel Kolonnen vorhanden wären und wo sie sich befänden. Über den Stand der Bäckereikolonnen, Werkstätten und selbst über die Truppe im Einzelnen war keine rechte Klarheit zu gewinnen. So wurde z. B. erst nach Wochen festgestellt, daß eine Artl.⁹ Abteilung nur 2 anstatt 3 Batterien hatte. Die Meldungen der Truppen stimmten nicht, die slowakischen Stellen drangen nicht durch und verließen sich in ihrer sonderbaren Lebensauffassung bald ganz auf die Offiziere der Deutschen Heeresmission, die allein Bescheid wußten. Ohne die Offiziere der Deutschen Heeresmission wäre die slowakische Armeegruppe bald ohne Verpflegung, Betriebsstoff und anderen Bedarf gewesen. Unzählige Beispiele absoluter Hilflosigkeit ließen sich unschwer beibringen.

Von der Truppe wurde Gutes geleistet. Da das slowakische Heer Gefechtswagen bei der Infanterie nicht hatte, war der Infanterist ein mit Waffen und Munition voll gepackter militärischer Lastträger. Bekleidung, Ausrüstung und Gepäck einschl. Munition des Mannes wogen rd. 30 kg. Trotzdem wurden bei starker Hitze 30 km und mehr zurückgelegt.

⁹ Artillerie

IV. Weiterer Vormarsch.

In verständlicher Unkenntnis der Verhältnisse der slowakischen Armee sollten beim Vormarsch östlich des San an die slowakische Armeegruppe Forderungen gestellt werden, denen sie nach Zusammensetzung und Ausrüstung nicht gewachsen sein konnte.

Der Chef der Deutschen Heeresmission unterrichtete den Chef der Heeresgruppe Süd und das AOK 17¹⁰, dem die slowakische Armeegruppe unterstellt war, davon, daß ein Kampf der Gesamtheit der Slowakischen Armee in der vorderen Linie und ein Vormarsch über weite Räume von Anfang an weder beabsichtigt gewesen wäre, noch möglich sei, und fand auch überall volles Verständnis. Weniger war dies beim slowakischen Verteidigungsminister der Fall. Sein Drang, mit aller Energie vorwärts zu kommen, war zwar durchaus anzuerkennen, aber auch in dieser Frage überschätzte er seine Kräfte in erstaunlicher Weise. Es bedurfte sehr vieler Besprechungen, um ihn davon zu überzeugen, daß es der Masse seiner unmodern ausgerüsteten Armee nicht möglich sein würde, mit der deutschen Armee Schritt zu halten. Es bestand somit eine gewisse Tragik darin, daß die Armee einsatzfreudig war, durch die Verhältnisse gezwungen, aber zu einer untergeordneten Rolle verdammt sein mußte.

Das Ziel aller Besprechungen mit der Heeresgruppe Süd, dem AOK 17 und den slowakischen Stellen – vom Staatspräsidenten, angefangen – war, den Slowaken aber die Möglichkeit zu geben, sich mit möglichst starken Teilkraften an dem Kampf in vorderster Linie zu beteiligen. Dies war aber nach Lage der Dinge nur durch eine Verstärkung des vorn kämpfenden schnellen Verbandes durch geeignete Kräfte möglich. Der Hauptteil des slowakischen Heeres dagegen war, insbesondere infolge der Verwässerung durch die riesige Zahl mangelhaft ausgebildeter Reservisten, nur für Sicherungs und Säuberungsaufträge zu verwenden. In diesem Sinne wurde am 5. 7. und 8. 7. an das AOK 17, und von diesem an die Heeresgruppe Süd berichtet, und am 10. 7. von der Heeresgruppe entschieden.

Als wenige Tage darauf dann dem Chef der Deutschen Heeresmission der Wunsch der slowakischen Regierung, unterstützt vom Gesandten des Großdeutschen Reiches, bekannt wurde, den größten Teil der Reservisten zu entlassen, schlug die Deutsche Heeresmission schliesslich am 23. 7. vor, aus aktiven Mannschaften eine kleine schnelle Division unter Verwendung der bisherigen mot. Vorausabteilung (schnelle Brigade Pilfousek¹¹) zu bilden und den Rest der aktiven Mannschaften in einer Sicherungsdivision zusammenzufassen. Durch OKW¹² Nr. 01541/41 geh.¹³ WFSt.¹⁴ Abt. L (I. Op.) vom 28. 7. 41 wurde mitgeteilt, dass der Führer in diesem Sinne entschieden und eine Stärke der slowakischen Wehrmacht von rd. 32.000 Mann festgelegt habe.

Gleichzeitig mit der Umgliederung wurde auch eine Neuverteilung der Offiziere der Deutschen Heeresmission vorgenommen. Die Erfahrung hatte – wie bereits erwähnt – gezeigt, daß es notwendig war, die Stäbe zu stützen. Infolgedessen mußten den getrennt verwendeten slowakischen Divisionen deutsche Verbindungsstäbe zugeteilt werden, besonders aber der schnellen Division in der Form, wie dies früher beim Armeegruppenkommando gehandhabt gewesen war, d.h. eine Koppelung von Offizieren der Deutschen Heeresmission mit den wichtigsten slowakischen Abteilungen, Gleichzeitig wurde die Heeresgruppe Süd gebeten, anzuordnen, daß auch weiter alle Befehle über die deutschen Verbindungsstäbe zu leiten wären.

¹⁰ Armeeoberkommando 17

¹¹ Oberst im Generalstab Rudolf Pilfousek

¹² Oberkommando der Wehrmacht

¹³ geheim

¹⁴ Wehrmachtführungsstab

Die Verbindungsstäbe haben sich voll bewährt. Die slowakischen Stäbe arbeiten bestens mit ihnen zusammen und die deutschen Stellen haben die Gewähr, dass im deutschen Sinne gearbeitet wird (s.¹⁵ auch Anlage A, Ziff. VIII.¹⁶).

Der slowakische Verteidigungsminister begab sich nach Durchführung der durch OKW Nr. 01541/41 geh. WFSt Abt. L. (I Op.) vom 28. 7. befohlenen Umgliederung und damit Aufteilung der slowakischen Armeegruppe nach Preßburg.

Der Chef der Deutschen Heeresmission verblieb jedoch zunächst bis zum 27. 8. im Operationsgebiet, um die Umgliederung und nach deren Durchführung erst bei beiden und – sobald der Vormarsch der schnellen Division begann – nur bei dieser die Ausbildung zu überwachen. Die Umbildung zu einer schnellen, vollmotorisierten Division erforderte die angespannteste Arbeit der Deutschen Heeresmission.

Die Slowakei ist ein maschinenarmes Land. Das Maß des kraftfahrtechnischen Könnens ist daher beim Soldaten gering. Erfahrungen in Aufstellung und Führung eines größeren mot. Verbandes lagen beim slowakischen Offizier nicht vor. Es war daher zu befürchten, dass die Bildung einer schnellen Division im Felde von heute auf morgen auf die größten Schwierigkeiten stoßen würde. Da man sich jedoch willig der Führung durch die Deutsche Heeresmission überließ, ging die Umstellung erstaunlich glatt.

Führung und Truppe fanden sich überraschend schnell in das Wesen des neuen Verbandes hinein, und es ist anzuerkennen, daß durch fleißige und verständnisvolle Arbeit aller slowakischen Stellen in wenigen Wochen eine mot. Division entstand, die einen guten Eindruck machte und Gutes zu leisten versprach. (s. auch Abschn. V Ausbildung).

Im Sinne der Dienstanweisung der Deutschen Heeresmission ging am 27. 8. auch der Chef der Deutschen Heeresmission mit seinem engeren Stabe als Berater des Verteidigungsministers nach Preßburg zurück, um zusammen mit ihm oder allein in gewissen Zeitabständen die slowakischen Divisionen im Felde im Flugzeug, das jederzeit zur Verfügung steht, aufzusuchen.

Wie notwendig die Anwesenheit in Preßburg war, zeigte sich gleich in den ersten Tagen.

Die Organisation des Ersatzheeres war nicht nur völlig unübersichtlich, es wurde auch festgestellt, dass der Verteidigungsminister sich nicht an die zahlenmäßigen Abmachungen gehalten hatte. In der Heimat befanden sich nicht rd. 12.000, sondern 16.000 Mann. Der Minister hat zugesagt, bis 1. 11. soviel Reservisten zu entlassen, dass die vereinbarte Gesamtstärke von 32.000 Mann erreicht wird.

Gleichzeitig ist ihm ein Organisationsvorschlag für das Ersatzheer vorgelegt worden, der zweckmäßig mit Einstellung der Rekruten in Kraft treten mußte.

Auf Anregung der Deutschen Heeresmission fanden im September Schulungskurse des Rekrutenlehrpersonals statt, für die Offiziere der Deutschen Heeresmission und Unteroffiziere, die das stellv. Gen. Kdo. XVII¹⁷ bereitwilligst gestellt hatte, zur Verfügung gestellt wurden.

Das slowakische Lehrpersonal konnte naturgemäß nur mäßig sein, weil sich die besten Leute im Felde befanden. Durch die Arbeit der deutschen Offiziere und Unteroffiziere war das Ergebnis schliesslich jedoch einigermaßen befriedigend.

Die nunmehr festgelegte Stärke der slowakischen Armee wird während der Zeit der Rekrutenausbildung um die jeweilige Rekrutenquote von 12. 000 Mann überschritten sein und bis zum 31. 3. etwa also 44.000 Mann betragen. Am 1. 4. finden der Zahl der Rekruten entsprechende Entlassungen statt, so dass dann die Zahl von 32. 000 Köpfen wieder erreicht

¹⁵ siehe

¹⁶ Anhänge werden nicht veröffentlicht

¹⁷ Generalkommando XVII

sein wird. Eine gewissen Zahl von Reservisten wird während der Kriegsdauer eingezogen bleiben müssen, weil es in der maschinenarmen Slowakei an Spezialisten fehlt.

V. Ausbildung während der Zeit der Umgliederung.

Nachdem am 10. 7. die oben erwähnte Entscheidung der Heeresgruppe Süd ergangen war – schnelle Brigade als Kampftruppe und zwei Sicherungsdivisionen – und nachdem die Divisionen ihre Sicherungsaufträge erhalten hatten, war Zeit vorhanden, um die fehlende Verbandsausbildung nachzuholen.

Für die beiden Divisionen wurden dem Verteidigungsminister ins Einzelne gehende Vorschläge für die Ausbildung aller Waffengattungen übergeben. Dabei wurde besonderes Gewicht auf die Schulung der unteren und mittleren Führung gelegt. Die Gefechtsausbildung in der Kompanie erstreckte sich auf den Angriff aus der Bewegung und Heranarbeiten bis 600 m, Einnehmen einer Bereitstellung zum Angriff, Heranarbeiten im Infanterie – und Artilleriefeuer von 600 bis 300 m, Überwinden der letzten 300 m und Nachtmärsche mit Gefechtseinlagen.

Die Ausbildung im Batl. und Regt. wurde sinngemäß betrieben. Zu den Batls. – Übungen wurden die schweren Waffen des Inf. Regiments, zu den Regts. – Übungen grundsätzlich 1 Artl. Abtlg. herangezogen.

Als die Führerentscheidung vom 28.7. – s. Abschnitt IV Schlußeingetroffen war, konzentrierte sich die Arbeit der Deutschen Heeresmission besonders auf die Schulung der schnellen Division. Sie endete mit Regimentsübungen im scharfen Schuß der verbundenen Waffen auf einem hierfür besonders geeigneten russischen Artl. – Schießplatz bei Lemberg.

In Abschnitt IV ist bereits berichtet worden, dass sich die schnelle Division anerkennenswert schnell in ihre neue Aufgabe hineinfand. Die Fahrtechnik wurde täglich besser und der Ausbildungsstand allgemein hob sich erfreulich.

Die schwächste Seite blieb das Verhalten der Stäbe, die sich trotz aller Planspiele und Geländebesprechungen völlig undiszipliniert verhielten, Einheiten, die in ihrer Nähe waren, selbst führten und ihre Gefechtsstände – und damit ihre Nachrichtenverbindungen – verließen, sodass im weiteren Verlauf des Gefechts von einer Führung keine Rede war.

Die Verbandsausbildung wurde während des am 18. 8. beginnenden Vorziehs aus der Division und während der Zeit, in der sie Heeresgruppenreserve war, fortgesetzt. Auf dem Vormarsch wurden vorwiegend Marschtechnik und Marschdisziplin geübt. Im Unterkunftsraum um Skwira fanden bis zum 14. 9. Nachrichtenrahmenübungen, Planspiele, Geländebesprechungen und Übungen mit der Volltruppe in der Division statt. Auch hier zeigte sich wieder die Ungeübtheit der älteren Offiziere in der Gefechtsführung, die von ihnen zwar theoretisch beherrscht wird, in der Praxis (Volltruppe) aber nicht.

Rühmend hervorzuheben ist das willige Eingehen der Führer aller Grade bei der schnellen Division auf die deutschen Anregungen, so dass der Gute geschaffen wurde. Auch im Kriege bietet sich somit dasselbe Bild wie im Frieden. Die Truppe ist lernbegierig und nimmt alles willig auf. Die Spitze handelt überhastet, sprunghaft und sucht eine Beratung nicht, versucht sich ihr oft vielmehr zu entziehen. Dadurch wird vieles unzweckmäßig aufgezogen und erst nach Monaten Leerlaufes wieder in das richtige Geleise gebracht.

VI. Kampfwert der Divisionen und Bewertung der Truppe.

Die schnelle Division ist zwar auch jetzt einer deutschen Division nicht gleichwertig zu erachten. Dadurch aber, dass sie jetzt fast ausschliesslich mit aktiven Offizieren besetzt ist, zu 80 % aus aktiven Mannschaften besteht und seit Wochen im Verbands geschult ist, ist sie für Kampfaufgaben nicht zu schweren Charakters geeignet. Dies hat sich auch bei ihrem Einsatz bei Kiew gezeigt, bei dem sie sich gut gehalten hat. (s. Anlage A)

Der Stand der Kraftfahrzeugausstattung ist z. Zt. gut. Voraussetzung dafür, dass dies so bleibt, ist die Belieferung mit Ersatzteilen aller Art, die bereits seit längerer Zeit angefordert, jedoch erst zum Teil eingetroffen sind.

Bei der Sicherungsdivision liegen ähnliche Verhältnisse vor. Ihre Verbandsausbildung mußte jedoch bereits Ende Juli enden, weil sie so umfangreiche Sicherungsaufträge erhielt, dass eine Ausbildung anderen Ausmaßen nicht mehr möglich war. Auch diese Division ist jetzt weit beweglicher als vorher. Die Infanterie ist mit Gefechtswagen versehen, die V II Trosse sind motorisiert und die Division hat eine genügende Anzahl von Kolonnen. Sie hat sich auf ihrem Vormarsch über 500 km und in der Erfüllung der ihr zuteil gewordenen Aufträge die Anerkennung der deutschen Stellen, denen sie jeweils unterstellt war, erworben.

Der slowakische Soldat hat sich in allgemeinen tapfer geschlagen. Der längerdienende Unteroffizier war ebenfalls gut, der junge Berufsunteroffizier und der jüngste Offizierjahrgang, also diejenigen Führer, die durch die slowakische Kriegsakademie (Kriegsschule) bzw. die deutschen Lehreinheiten gegangen sind, stachen durch gute Leistungen hervor.

Der Masse des slowakischen Offizierkorps ist kein gutes Zeugnis auszustellen. Dies hat vielerlei Gründe. Der ältere Offizier ist in der tschechischen Armee groß geworden. Ein Berufsethos ist ihm weder angeboren noch anerzogen. Ihm fehlt die verpflichtende Vergangenheit. Er denkt egoistisch und materialistisch. Der Gedanke, sich bis zur Selbstaufopferung einzusetzen, ist ihm fremd. Ebenso wie die gesamte dünne Oberschicht in der Slowakei, nimmt auch der slowakische Offizier die vor 2 Jahren errungene Freiheit gern hin, ist aber nicht gewillt, dafür Opfer zu bringen. Sein Materialismus, seine geringe innere Verbindung mit dem Staat, dem er je nach seiner Volkszugehörigkeit mehr oder weniger positiv gegenüber steht, und seine leichte Lebensauffassung lassen den Offizier den Krieg als eine starke Störung empfinden. Auch Offiziere, von denen es nicht anzunehmen war, drängten stark nach rückwärts. Ein großer Teil der älteren slowakischen Offiziere ist nicht tapfer.

Die starken politischen Spannungen im slowakischen Staat brachten es ausserdem mit sich, dass die älteren Offiziere nicht durchzugreifen wagten, weil sie dann aus dem anderen Lager Anfeindungen ausgesetzt wären.

Waren diese Eigenschaften im Frieden schon bis zu einem gewissen Grade durch nicht genügendes Interesse im Dienst erkennbar, so zeigten sie sich im Kriege in aller Klarheit. Der ältere Teil des Offizierkorps hat die Bewährung im Kriege noch nicht bestanden. Die innere Haltung läßt sich nur in Jahrzenten oder gar Generationen anerziehen, im Gegensatz zu den Formen des Kampfes, die sich in wenigen Jahren vermitteln lassen.

Dem Verteilungsminister ist das Versagen eines Teils des Offizierkorps bekannt. Gegen Offiziere, bei denen schwere Verstöße vorliegen, sind kriegsgerichtliche Untersuchungen im Gange. Meine Aufmerksamkeit wird darauf gerichtet sein, dass dieser Ansatz nicht durch politische Einflüsse scheitert.

Der Einsatz des slowakischen Heeres und das deutsche Vorbild im Felde wird gerade der Stärkung der seelischen Eigenschaften des älteren Offiziers förderlich sein. Es bleibt abzuwarten, wie sich jetzt die bei der slowakischen schnellen Division befindliche Auslese des slowakischen Offizierkorps im Kampf bewähren wird.

In der Anlage A wird ein Bericht über den Einsatz der slowakischen Armee im Einzelnen vom 22. 6. – 1. 10. 1941 beigelegt.

[vlastnoručný podpis Otto]

Anlage A
zum Tätigkeitsbericht
der DHM¹⁸ Nr. 244/41 geh.

¹⁸ DHM – Deutsche Heeresmission in der Slowakei

Einsatz der slowakischen Armee im Einzelnen in der Zeit vom 22. 6. bis 1. 10. 1941

I. Am 22. 6. 1941 wurde die Mobilmachung der slowakischen Armee befohlen. Die auf Kriegsstärke ergänzten beiden Divisionen mit Heerestruppen versammelten sich in der Ostslowakei und zwar die 1. Inf. Div.¹⁹ mit zugeteilten Heerestruppen im Raum Presov – Bardejov, die 2. Inf. Div. im Raum von Humenné – Medzilaborce.

Um einen kleinen Teil der slowakischen Armee vorzeitig einsatzbereit zu machen, wurde unter der Führung von Oberst i. G.²⁰ Pilfousek eine mot. Vorausabteilung gebildet, welche zunächst folgendermaßen zusammengesetzt war:

Aufkl. Abt.²¹ (ohne Reiterschwadron) verstärkt durch Panzerspähwagen und Radfahrerschwadron der Aufkl. Abt. 1,

Panzer-Regt. 11 bestehend aus 1 Pz. Abt., zu 2 Kpan.²² und 1 Pz. Jäg. Abt.²³ zu 2 Kpan., 1 Inf. Batl.²⁴ des I.R.²⁵ 6 verlastet auf Lkw.²⁶,

1 mot. Artl. Abt. (I./A.R. 11)²⁷.

1 Kol.²⁸ Lkw.

(10 [??] 3 to) als Betriebsstoffkolonne,

1 Kol. Lkw. (10 [??] 3 to) als Mun. Kolonne²⁹ für die Artillerie,

1 Kradmeldezug zu 20 Krädern.

Die Vorausabteilung, in Zukunft „Schnelle Brigade Pilfousek“ genannt, versammelte sich bereits am 24. 6. 41 im Raum von Medzilaborce und wurde gen. OKH³⁰ vom 23. 6. 41 der Heeresgruppe Süd unterstellt.

Mit Rücksicht auf die an der Ostgrenze des Landes gelegenen Versammlungsräume, kam für die Masse des slowakischen Heeres Bahntransport in Frage. Der Transport der Vorausabteilung begann am 23. 6. und war am 24. 6. 41 beendet. Die Transportbewegungen der beiden Divisionen begannen am 26. 6. 41 und waren am 30. 6. 41 abgeschlossen. Die Gesamtstärke der zum Fronteinsatz bestimmten beiden slowakischen Divisionen einschl. Heerestruppen betrug rd. 40 000 Mann gegenüber einer Friedensstärke von rd. 28.000 Mann.

Gem.³¹ Befehl der Heeresgruppe Süd vom 23. 6. 41 wurde die schnelle Brigade Pilfousek dem AOK 17 zur Sicherung des rechten Flügels des LII A.K.³² zur Verfügung gestellt. Sie sollte schnellstens über den Duklapaß in den Raum um Brzozow vorgezogen werden, den sie am 24. 6. erreichte.

¹⁹ Infanterie-Division

²⁰ im Generalstab

²¹ Aufklärungsabteilung

²² Kompanie

²³ Panzer-Jäger-Abteilung

²⁴ Infanterie Bataillon

²⁵ Infanterie Regiment

²⁶ Lastkraftwagen

²⁷ I. Abteilung/Artillerie-Regiment 11

²⁸ Kolonne

²⁹ Munitions-Kolonne

³⁰ general Oberkommando des Heeres

³¹ Gemäß

³² Armeekorps

Für die Masse des slowakischen Heeres wurde durch das OKH am 26. 6. 41 befohlen, dass beide Divisionen nebst zugeteilten Heerestruppen mit Wirkung vom 1. 7. 1941 ab in ihren Versammlungsräumen der Heeresgruppe Süd unterstellt würden, und von ihr in erster Linie für Deckungs – und Sicherungsaufgaben unter Befehl der „slowakischen Armeegruppenkommandos“ zu verwenden seien. Gleichzeitig wurde angeordnet, dass Befehle für die slowakischen Verbände grundsätzlich über den Chef der Deutschen Heeresmission oder dessen Vertreter zu erteilen wären.

Den Oberbefehl über die gesamte slowakische Armee übernahm der Verteidigungsminister, General I. Klasse Čatloš. Zum Kommandeur der 1. I. D.³³ wurde Oberst Turanec und zum Kommandeur der 2. I. D. Oberst i. G. Malár ernannt.

Vom Stab der Deutschen Heeresmission wurden Verbindungsoffiziere zu den beiden Divisionen und zur Vorausabteilung abgeordnet.

Der Chef der Deutschen Heeresmission begab sich am 30. 6. mit seinem engeren Stabe zum slowakischen Armeegruppenkommando bei dem er sich bis zum 27. 8. aufhielt.

II. Die schnelle Brigade Pilfousek gelangte sehr schnell zum Einsatz. Sie wurde dem Befehlshaber des rückwärtigen Heeresgebietes Süd unterstellt und setzte am 25. 6. ihren Vormarsch in Richtung auf den San fort, den sie am Nachmittag dieses Tages bei Tomaszow erreichte. Da die Sanbrücken zerstört waren, konnte der Fluß nur durch eine Furt überschritten werden. Die Brigade erhielt den Befehl, über Dolna-Lipa und den Straßenknotenpunkt Kroszienko bis in Gegend von Chyrow vorzugehen. Bei Nichtgelingen der Aufgabe sollte sie in den Rücken des Feindes bei Sanok und Lesko stoßen. Für die Dauer dieses Auftrages wurde sie der 454. S. D.³⁴ unterstellt, um später wieder unter das Kommando des Befehlshabers des rückwärtigen Heeresgebietes 103 zu treten.

Die schnelle Brigade erreichte zunächst ohne Kampfberührung am 26. 6. 41 Kuzmina und ging von da aus zusammen mit Teilen der 454. S. D. auf Kroszienko vor, erreichte den Ort aber nicht, da am 27. 6. bei Woitkowka auf weit überlegene Gegner gestoßen wurde. Befehlsgemäß drehte die Brigade deshalb ab, um über Kuzmina im südwestlicher Richtung in den Rücken der am Ostufer des San befindlichen feindlichen Befestigungslinie zu gelangen. Dieser Auftrag hatte vollen Erfolg. Die Brigade beteiligte sich maßgeblich an der Eroberung der feindlichen Bunkerlinie zwischen Zaluz und Sanok. Ihrem Einsatz war es in erster Linie zu verdanken, dass nunmehr bei Sanok selbst ein Brückenkopf gebildet und damit der weitere Vormarsch der deutschen Truppen ermöglicht werden konnte. Die Verluste waren mäßig. Sie verlor 7 Tote und 30 verwundete. Mehrere Panzer waren ausgebrannt sowie sonstige Materialausfälle zu verzeichnen. Nur ein einziger Bunker bei Lesko wurde vom Feind zäh gehalten und konnte erst am 3. 7. 41 durch Teile des inzwischen eingetroffenen slowakischen I. R. 5³⁵ erledigt werden. Hierbei verlor das I. R. 5 einen Offizier und zwei Mann.

Nach Durchführung dieser Aufgabe war die Feindlage folgendermaßen:

Nach dem am 30. 6. erfolgten Fall von Lemberg befand sich der Feind auch im Raum von Sambor mit seinen Nachhuten in vollem Rückzuge. Dem Befehlshaber des rückwärtigen Heeresgebietes 103 war der Auftrag erteilt, den im Raum südlich des Dnjestr noch befindlichen Feind in allgemein ostwärtiger Richtung zurückzuwerfen, insbesondere aber das für die deutsche Kriegswirtschaft wichtige Ölgebiet um Drohobycs zu säubern und zu

³³ Infanterie-Division

³⁴ Sicherungs-Division

³⁵ Infanterie-Regiment

besetzen. Die schnelle Brigade Pilfousek wurde daher nach einer Überholungspause von 2 Tagen in den Raum von Sambor vorgeschoben, wo sie mit Rücksicht auf die allgemeine Lage wieder dem slowakischen Armeegruppenkommando unterstellt wurde.

Durch Tagesbefehl vom 28. 6. 41 sprach der Oberbefehlshaber der Heeresgruppe Süd den beteiligten Truppen, insbesondere auch den slowakischen Verbänden, für die in den Kämpfen am San bewiesene rücksichtslose Einsatzbereitschaft seine volle Anerkennung aus. Auch im deutschen Wehrmachtbericht wurde die slowakische Armee rühmlich hervorgehoben. (Vormarsch und Einsatz der Schnellen Brigade Pilfousek s. Anlage 1)

III. Für die Masse der slowakischen Armee hatte das AOK 17 am 29. 6. 41 den weiteren Vormarsch in allgemeiner Richtung Stryj befohlen. Beide Divisionen nebst Heerestruppen sollten am 3. 7. 41 an der bisherigen russischen Interessengrenze und zwar in dem Raum westlich Sanok bzw. Südwestlich Lesko eintreffen. Die befohlenen Aufmarschräume am San werden in 2 bzw. 3 Tagesmärschen erreicht (Aufmarschwege und Versammlungsräume beider Divisionen am San s. Anlage 1).

Durch Befehl des AOK 17 war der weitere Vormarsch in ostwärtiger Richtung unverzüglich fortzusetzen und der Raum Stryj – Drohobycz zu erreichen.

Das slowakische Armeegruppenkommando ging am 3. 7. nach Chyrow, die Deutsche Heeresmission an dem gleichen Tage in einen unmittelbar benachbarten Ort.

Das weitere Vorziehen der slowakischen Armee erfolgte in der Zeit vom 4.-6. 7. 41 unter schlechten Witterungsverhältnissen. (Aufmarschwege und Unterbringungsräume bis zum 6.7. s. Anlage 1).

IV. Das schnelle Vorrücken der Front über Lemberg hinaus in ostwärtiger Richtung veranlasste das AOK 17 zu einer Änderung des Auftrages für die slowakische Armeegruppe. Statt des vorgesehenen Auftrages wurde am 4. 7. die sofortige Vorziehung der schnellen Brigade Pilfousek über Lemberg hinaus in den Raum um Koslow westl. Tarnopol) sowie der Vormarsch der Masse der slowakischen Armeegruppe bis in die Linie Kozowa – Podhajce befohlen. Die Erreichung des befohlenen Raumes wurde unter äußersten Marschleistungen gefordert.

Mit Rücksicht auf die im Tätigkeitsbericht näher erörterten Umstände wurde dem AOK 17 gemeldet, daß die neuen versammlungsräume ostwärts Lemberg von der slowakischen Armee erst nach 10 Tagen, d.h.³⁶ am 18. 7. erreicht werden könnten, daß dagegen die schnelle Brigade Pilfousek, die inzwischen durch weitere mot. Einheiten der Aufkl. Abt. 1, eine mot. Pi. Kp.³⁷, eine mot. Battr. 10, 5 cm Kan., 2 Minenwerfer und etwa 180 Mann verstärkt worden war, sofort weit vorn verwendungsbereit stehen könne. Sie erhielt daraufhin den Befehl, am 9. 7. 41 vom Sambor aus anzutreten und am gleichen Tage die neuen Bereitstellungsräume in Gegend von Wiinki – Kurowice – Gliniany zu erreichen (Marschbewegungen der Masse der slowakischen Armee s. Anlage 2).

Den Divisionen worden während des Vormarsches verschiedene Säuberungsaufträge erteilt, die befehlsgemäß ausgeführt wurden. In den Wäldern zwischen Rudki und Sadowa, sowie in denen ostwärts Nikolajew befanden sich noch zahlreiche versprengte Russen, welche auch Funkverbindung mit dem Gegner hielten.

Von dem allgemeinen Vormarsch ausgenommen wurde die Batlne. I./3 und I./4, die in Chyrow und später Dobromyl blieben. Beide Batlne wurden einer Sonderausbildung unter dem Oberstleutnant v. Langsdorff der Deutschen Heeresmission unterzogen. Es bestand

³⁶ das heißt

³⁷ Motorisierte Pionier-Kompanie

die Absicht, die später auch durchgeführt wurde, durch sie die schnelle Brigade weiter zu verstärken, um möglichst starken Teilen des slowakischen Heeres die Möglichkeit zu geben, in vorderster Linie zu kämpfen.

V. Die allgemeine Vorwärtsbewegung der beiden Divisionen wurde aus dem im Tätigkeitsbericht (Abschn. IV) erwähnten Gründen durch Befehl des AOK 17 von 10. 7. 41 unterbrochen. Die slowakische Armeegruppe (ohne schnelle Brigade Pilfousek) wurde durch diesen Befehl dem Befehlshaber des rückwärtigen Heeresgebietes Süd in Lemberg unterstellt, um die Besetzung und Befriedung des rückwärtigen Heeresgebietes südlich der Linie Rawa Ruska – Tarnopol durchzuführen.

Die 1 I. D. verblieb in dem Raum, den sie gerade auf dem Vormarsch erreicht hatte, der 2 I. D. wurde die militärische Sicherung und Befriedung des Ölgebietes südlich der Linie Mikolajow – Sambor und westlich der Straße Stryj – Mikolajow übertragen. Sie löste die hier bis jetzt eingesetzten Teile der 444. Division ab. (Unterbringung s. Anlage 3).

Die schnelle Brigade Pilfousek verblieb beim AOK 17 und erhielt den Befehl, bis 11. 7. 41 auf der Panzerstraße Süd den Raum Bogdanowka – Broki zu erreichen.

Die nunmehr der slowakischen Armee in Übereinstimmung mit dem Vorschlage der Deutschen Heeresmission eingelegte Atempause wurde sorgfältig zum Nachholen der fehlenden Verbandsausbildung ausgenutzt. Näheres s. Tätigkeitsbericht Abschn. V.

VI. Die schnelle Brigade, die inzwischen durch zwei weitere Art. Abten³⁸ mot verstärkt war, wurde dann aus dem Raum Borki – Bogdanowka weiter südlich in den Raum um Buczacz verlegt und am 21. 7. 41 in die Gegend von Djakowce ostwärts von Proskurov vorgezogen. Am gleichen Tage erhielt sie den Befehl, über Winnica – Pissarowka – Humenné Michalowka – Szcsasliwa – Peliksowka in den Raum Lipowice – Illince vorzugehen, und den Feind am Rückzug nach Südosten zu behindern.

Die Vorhut des Verbandes stieß am 22. 7. 41 westlich Lipowice auf einen zur nachhaltigen Verteidigung eingerichteten, weit überlegenen Gegner. Es gelang auch, insbesondere mit Unterstützung der Panzer, den Gegner aus seinen Vorstellungen zu werfen und Lipowice gegen 18.00 Uhr zu nehmen. Den ganzen Tag über hatte der Angriff unter starkem Flankenfeuer von rechts aus der Gegend von Kamionka gelitten. Gegen Abend setzte dann ein russischer Gegenangriff von 2 Bataillonen ein, der die in Lipowice eingedrungenen slowakischen Teile zum Rückzug zwang. Während dieser Rückwärtsbewegung traten größere Verluste ein. Die schnelle Brigade Pilfousek wurde auf eine Verteidigungsstellung ostwärts von Szcsasliwa zurückgenommen. Die Gesamtverluste der schnellen Brigade an diesem Tage betrugen:

Tote:	6 Offiziere	57 Mann
Verwundete	6 „	164 „
Vermiße:	1 „	16 „

Der Auftrag war für die schnelle Brigade zu schwer. Von hohen deutschen Dienststellen wurde dies nachträglich bestätigt. Der bei der Brigade befindliche Offizier der Deutschen Heeresmission hatte das Generalkommando, von dem der Befehl erteilt war, gleich darauf hingewiesen, war aber nicht durchgedrungen. Zweifellos lagen jedoch bei der Durchführung des Gefechts auch Führungsfehler vor. Siehe auch Tätigkeitsbericht Abschn. V, Ausbildung. Der Mann hatte sich, solange und soweit die Offiziere nicht versagten, auch hier gut gehalten.

³⁸ Artillerie – Abteilungen

Am nächsten Tage wurde der Angriff durch die deutsche 295. Division, der auch das mot. Art. Regt. der slowakischen Brigade Pilfousek zugeteilt war, wiederholt. Auch dieser Angriff gestaltete sich schwierig und verlustreich.

Das slowakische mot. Art. Regt. der schnellen Brigade Pilfousek blieb dieser Division auch noch in der Zeit vom 24.7. – 30. 7. 41 unterstellt und beteiligte sich erfolgreich an den Verfolgungsgefechten südostwärts Lipovice über Illince hinaus in allgemeiner Richtung auf Uman. Es zeichnete sich insbesondere am 29. 7. beim Angriff gegen Sebastjanowka – Schukajwoda aus.

VII. Die Gründe, welche zur Umgliederung der slowakischen Armeegruppe Ende Juli führten, sind im Tätigkeitsbericht erörtert. Noch bevor diese von der Deutschen Heeresmission dem OKH vorgeschlagene Umgestaltung genehmigt worden war, wurde die geplante Umgliederung in einzelnen papiermäßig vorbereitet und am 28. 7. nach Eingang der Führerentscheidung unverzüglich durchgeführt. Die der slowakischen Armeegruppe bisher gestellten Sicherungsaufgaben wurden während der Umgliederung weitergeführt. Das Sicherungsgebiet wurde gleichzeitig wesentlich erweitert. Am 31. 7. war der gesamte zugewiesene Sicherungs- und Säuberungsraum eingenommen und die slowakische Armeegruppe (ohne die schnelle Brigade Pilfousek) auf den Raum Czorkow – Tarnopol – Rawa Ruska – Jaworow – Sambor – Drohobycz – Stryj verteilt. (Marschbewegungen und Unterkünfte während dieser Zeit s. Anlage 2)

Im Tätigkeitsbericht ist im Abschnitt V eingehend ausgeführt worden, wie diese Zeit der Umgliederung dazu ausgenutzt wurde, um die Verbände für die ihnen zugedachten Kampfaufgaben zu schulen, insbesondere die schnelle Division, der jetzt die ehrenvolle Aufgabe zuteil werden sollte, in vorderer Linie die slowakische Kampftruppe zu sein.

Die slowakischen Eisenbahn pioniere waren bereits Anfang Juli für die Umnagelung der Bahnlinie Sanok – Chyrow – Drohobycz angesetzt worden. Ihnen wurde von den deutschen Stellen eine besonders gutes Zeugnis ausgestellt. Die übrigen Pioniereinheiten waren mit der Wiederherstellung bestimmter Straßen und Brücken beschäftigt.

Mit Wirkung vom 1. 8. 40 trat das alte galizische Gebiet, und damit der von der slowakischen Armee besetzte Raum verwaltungsmäßig zum Generalgouvernement, dem die slowakischen Armeeteile (ohne die außerhalb des Bereiches befindliche schnelle Brigade) im Sinne eine Heeresgruppe vorläufig unterstellt wurden.

VIII. Die Entscheidung des Führers über die Umgliederung des slowakischen Heeres – s. Tätigkeitsbericht Abschn. IV Schluß – ging am 6. 8. 1941 bei der Deutschen Heeresmission ein und entsprach den von ihr gemachten Vorschlägen. Auf Grund der eingehenden Vorarbeiten konnte die Reorganisation nunmehr schnell in die Tat umgesetzt werden (Kriegsgliederungen s. Anlage 4 und 5).

Die neu zusammengesetzten Regimenter erhielten neue Bezeichnungen. Zum Kommandeur der schnellen Division wurde Oberst Turanec und zum Kommandeur der Sicherungsdivision Oberst i. G. Malár bestimmt.

Um die Befehlsübermittlung und die weitere Beratung durch den Arbeitsstab der deutschen Heeresmission sicherzustellen, wurde dieser aufgeteilt. Es wurden 3 Verbindungsstäbe gebildet, je ein Verbindungsstab trat zu den beiden Divisionen bzw. zu einem neu geschaffenen Stabe Pulanich,³⁹ der als slowakischer Hauptverbindungsstab zwischen Feld und Heimat gedacht war. Der Verbindungsstab bei der schnellen Division besteht aus 4 älteren Offizieren der Deutschen Heeresmission und einen Intendanten, so dass auch dort jetzt die wichtigsten Abteilungen je einen deutschen Berater haben.

³⁹ gen. II. Klasse Anton Pulanich

Die schnelle Division war am 14. 8. marschbereit. Auf Befehl des OKH erfolgte der Abmarsch im Einvernehmen mit dem Militärbefehlshaber im Generalgouvernement am 18. 8. 41. Die Division erreichte in 3 Tagesmärschen vom 18. 8. – 20. 8. 41 über Lemberg – Zloczow – Tarnopol – Proskurov – Winnica. Hier wurde die Verschmelzung mit der bisherigen Brigade Pilfousek nach Maßgabe des Reorganisationsplanen vorgenommen.

Durch den Chef der Deutschen Heeresmission wurde die Heeresgruppe Süd, ebenso auch das AOK 6, für den Fall einer späteren Unterstellung unter diese Armee, nochmals über Kampfwert und Besonderheiten der slowakischen schnellen Division, insbesondere über die Materiallage und die Schwierigkeit des Mun-Nachschubes für die slowakische Artillerie, unterrichtet.

Die schnelle Division wurde zunächst Heeresgruppenreserve. Als Unterkunftsräum wurde ihr der Raum um Skwira zugewiesen, der am 23. 8. in einem Tagesmarsch erreicht wurde. (Marschbewegungen und Unterkunftsräume der schnellen Division s. Anlage 3).

IX. Für die Sicherungsdivision war zunächst ihr Verbleiben im bisherigen Unterkunftsräum befohlen worden. Sie sollte aber als bald in den Raum Starokonstantinow – Polonne – Schepetowka – Kremieniez herangezogen werden. Dieser Raum war mit Wirkung vom 1. 9. 41 dem Militärbefehlshaber Ukraine unterstellt worden, dem die Sicherungsdivision jedoch nur territorial unterstand, wogegen sie gliederungsgemäß weiter der Heeresgruppe Süd verblieb. Ihr alsbaldiges Nachziehen in das Operationsgebiet und ihre spätere Verwendung als Sicherungsdivision wurde durch Vorbefehl angekündigt. Das Vorziehen begann am 27. 8. 41. (Unterbringung der Sicherungsdivision Ende August 1941, Grenzen des Generalgouvernements und des Bereiches des Militärbefehlshabers Ukraine s. Anlage 6).

X. Am 12. 9. 41 wurde die schnelle Division auf Befehl der Heeresgruppe Süd dem Höheren Kommando XXXIV (AOK 6) zwecks Einsatzes am westlichen Dnjeprufer unterstellt. Das Höhere Kommando XXXIV setzte die Division in der Nacht 14./15. 9. ein, rechter Flügel Tripolje, linker Flügel Chodosowska. In der Nacht 18./19. 9. wurde der Abschnitt nach Süden bis Tschaike einschl. und am 20. 9. nach Norden bis an den Stadtrand von Kiew erweitert. (Stellung s. Anlage 7).

Während der Gegner in den ersten Tagen noch Unternehmungsgeist zeigte und nächtliche Stoßtruppunternahmen über den Dnjepr machte, war die Feindeinwirkung in den letzten Tagen des dortigen Einsatzes gering. Die Division hatte nur wenige Verwundete, konnte jedoch 800 Gefangene und Überläufer einbringen. Die Artillerie beschloß mit guter Wirkung Ansammlungen von Fahrzeugen aller Art, die die Sowjets nach dem Fall von Kiew zurückzuführen suchten.

Am 22. 9. 41 wurde die Division aus dem Gefechtsabschnitt herausgezogen und verblieb bis zum 24. 9. im Raum von Bialacerkiew Heeresgruppenreserve. Am 25. 9. marschierte sie auf Befehl der Heeresgruppe Süd in den Raum Krementschug – Aleksandria, Div. Stabs-Quartier Pawlysch. Hier erhielt sie am 29. 9. den Befehl, den Vormarsch von Krementschug nach Osten anzutreten. Gleichzeitig erfolgte ihre Unterstellung unter die Panzergruppe 1. Sie erreichte am 1. 10. Magdalynowka, 100 km südlich Poltawa. Es ist beabsichtigt, die Division zusammen mit italienischen Truppenteilen zur Einkesselung einer kleinen Feindgruppe anzusetzen.

Die slowakische Sicherungsdivision war mit ihren Hauptteilen am 27. 9. im Raum von Starokonstantinow versammelt und befindet sich jetzt mit ihren vordersten Teilen bei Bialacerkiew. Sie wird in wenigen Tagen mit sämtlichen Teilen im rückwärtigen Heeresgebiet Süd eingetroffen sein, um ihre Sicherungsaufgaben bei Bialocerkiew – Shitomir – Korosten – Zwiahel und Szepetowka zu übernehmen.

Auf ihrem Vormarsch von rd. 500 km aus der Gegend von Lemberg am 27. 8. 41 bis Ende September 41 hatte die Sicherungsdivision umfangreiche Sicherungs – und Säuberungsaufgaben durchzuführen.

Durch den Militärbefehlshaber im Generalgouvernement ist ihr bei dem Verlassen des dortigen Raumes schriftlich Dank und Anerkennung für ihre Tätigkeit ausgesprochen worden. Insbesondere ist die Tätigkeit der Pioniere hervorgehoben worden, aber auch die der anderen Truppen, bei den Wiederherstellungsarbeiten der Brücken und Wege nach der Umwetterkatastrophe Anfang September.

XI. Die Gesamtverluste des slowakischen Heeres in der Zeit vom 22. 6. bis 28. 9. 41 betrugen:

Tot:	9 Offiziere	98 Unteroffiziere und Mannschaften
Verwundet:	13 “	176 “
Vermißt:	1 “	29 “

Unter den Verwundeten befindet sich ein Unteroffizier der Deutschen Heeresmission.

Nemecká vojenská misia
na Slovensku
odd. Z. č. 244/41 taj.

Bratislava, 10. október 1941

Vec: Nemecká vojenská misia na Slovensku
Referencia: O.K.H.⁴⁰ skupina ataše z 28. 10. 39, príloha 3 k č. 724.

Správa o činnosti Nemeckej vojenskej misie na Slovensku v čase od 22. 6. – 1. 10. 41.

22. 6. sa Slovensko rozhodlo vstúpiť na strane veľkého Nemecka do vojny proti sovietskemu Rusku.

Na začiatku železničného presunu slovenskej armády vydal sa šéf Nemeckej vojenskej misie⁴¹ so svojim štábom do nástupného priestoru, pričom v Bratislave zanechal len jedného dôstojníka.⁴² Ako veľmi to bolo potrebné sa ukázalo už počas zhromaždenia a v prvých dňoch po začatí pochodu k Sanu. Len vtedy bude spravodlivo zhodnotené, čo slovenská armáda doteraz v poľnom ťažení proti sovietskemu Rusku vykonala, keď sa zohľadní skutočná situácia, v ktorej sa slovenská armáda nachádzala pred vojnou, a špeciálne pomery, za ktorých do nej vstupovala. Zdá sa preto nutné, najskôr poukázať na niektoré všeobecné stanoviská a dôvody, ktoré v prvých vojnových mesiacoch podmienili nutné zmeny vo vojnovej organizácii a iné rozsiahle zmeny.

I. Situácia pri vstupe do ruskej vojny.

Slovensko vstúpilo do vojny úplne neočakávane. S použitím slovenského vojska v tejto vojne na základe opakovane zaslaných oznámení z Berlína nepočítalo ani Slovensko ani

⁴⁰ Oberkommando des Heeres - Hlavné veliteľstvo pozemného vojska.

⁴¹ V tom čase gen. pech. Paul von Otto (1881 – 1961).

⁴² Podľa organizačného členenia zo 4. 7. 1941 DHM mala okrem veliteľa 14 dôstojníkov a jedného civilistu zodpovedného za zásobovanie. Všetky tieto osoby, až na jedného kapitána zodpovedného za vedenie štábu v Bratislave, pôsobili priamo pri slovenskej poľnej armáde. DHM disponovala tiež 31 poddôstojníkmi a príslušníkmi mužstva včítane šoférov. Bližšie pozri BAKA *Slovenská armáda vo vojne proti Sovietskemu zväzu*, s. 60.

Nemecká vojenská misia. Vzhľadom na túto skutočnosť sa pre výstavbu a výcvik stanovil ďaleký cieľ. Pri absencii akýchkoľvek základov v skoro všetkých vojenských oblastiach a bez predbežnej prípravy veliteľov v zmysle základných storočia formovaných výchovných návykov, sa mohlo niečo poriadne dokázať len vtedy, keď sa postupovalo krok za krokom. Pre urýchlenie realizáciu dôležitých zmien sa nijaké dôvody nepredložili.

Prezbrojenie a vybavenie s nemeckými zariadeniami sa plánovalo vykonať až v náležitom čase, keďže Nemecko bolo vo vojne, až po uzavretí mieru. Okrem toho slovenská armáda bola vyzbrojená starým českým,⁴³ z veľkej časti nemoderným zariadením. Trpela veľkým nedostatkom munície, ktorá postačovala len pre ďalšiu krátku, lokálne ohraničenú vojnu. Keďže Slovensko nemá žiadny pre vlastné potreby pracujúci vojenský priemysel, situácia v oblasti zaobstarania si výzbroje a munície sa tiež nemohla zlepšiť, ale len trvalo zhoršovať.

Na deň 1. 4. 42 sa stanovil definitívny termín zavedenia nového systému branného dopĺňovania a mobilizačnej organizácie ktorých komplikovaná reorganizácia sa realizuje od jari tohto roku. Mobilizáciu preto slovenská armáda realizovala podľa starých českých mobilizačných plánov.⁴⁴ V dôsledku tejto všeobecnej situácie sa tiež vo výcviku vojska postupovalo systematicky zospodu nahor a rok 1941 bol stanovený ako malý výcvikový rok. Začiatkom júna tohto roku sa realizoval výcvik útvarov na úrovni roty, batérie atď. Ako konečný cieľ výcvikového roku sa plánoval výcvik na úrovni práporov.

II. Mobilizácia

Takýto bol stav, keď sa 19. 6. 1941 v Bratislave prvýkrát prerokovávalo použitie slovenskej armády.⁴⁵ Náčelník Nemeckej vojenskej misie prijal s ohľadom na v odseku I. vykreslenú situáciu postoj, že bude možné, na vojnový stav doplnenú slovenskú mierovú armádu použiť na pokojný front pre zaistovacie a krycie úlohy, že ale v jej súčasnom stave by nebola schopná plniť vážne bojové úlohy a vykonávať presuny cez ďaleký priestor. V tomto zmysle sa potom tiež plánovalo použitie armády a minister obrany v tom čase radil, uviesť do vojnového stavu len mierovú armádu – 2 divízie (peší pluk s 2 prápormi) a pešie jednotky. Z týchto prostriedkov mal byť vyčlenený malý motorizovaný zväzok všetkých zbraní ako predvoj, aby prinajmenšom s časťou mohol bojovať vpredu. Napriek súhlasu s týmto návrhom prebehla mobilizácia v oveľa väčšom rozsahu. Opäť sa tiež ukázali nevýhody len poradnej činnosti Nemeckej vojenskej misie. Zostavené neboli len tretie prápory peších plukov, zvlášť vytvorené boli nové zostavy tiež pri iných typoch

⁴³ Správne československým.

⁴⁴ Reorganizácia dopĺňovacej správy začala v roku 1940 pod vedením DHM. Dôležité rozhodnutia v tejto otázke boli realizované už v druhej polovici novembra 1940. Podľa rozkazu MNO z 23. 11. vstupovali tieto zmeny do platnosti 1. 2. 1941. Svoju účinnosť reorganizovaná dopĺňovacia správa ukázala už krátko po prepadaní ZSSR. Bližšie pozri KATREBA, Zoltán. „Skrytá“ mobilizácia na Slovensku v roku 1941. In: *Vojenská história*, 2000, roč. 4, č. 3 – 4, s. 87 – 100; BAKA, Pôsobenie Nemeckej vojenskej misie na Slovensku v roku 1940, s. 76 – 78.

⁴⁵ 19. 6. 1941 pricestoval na Slovensko náčelník nemeckého Generálneho štábu pozemného vojska genplk. Franz Halder. Na bratislavskom letisku Vajnory sa stretol s vedúcim DHM gen. pech. Paulom von Ottom a s vojenským atašé pplk. Heinrichom Beckerom. Gen. Otto tu bol informovaný o želaní „*Vodcu, aby sa slovenská armáda zúčastnila nejakej prípadnej akcie*“. 21. 6. nemecký vyslanec Hanns Ludin Hitlerovo želanie (sprostredkované gen. Ottom) neformálne tlmočil prezidentovi Tisovi a predsedovi vlády Tukovi. K tomuto kroku sa odhodlal bez inštrukcií nadriadených miest, keďže, ako zdôraznil, „*pri tomto opatrení sa nejedná len o čisto vojenskú, ale o záležitosť vysokej politiky*“. Až následne si vyžiadal inštrukcie nemeckého Zahraničného úradu, „*či tento vývoj zodpovedá zámerom úradu*“. Obaja najvyšší predstavitelia SR pritom podľa neho „jednoznačne súhlasili“ so vstupom Slovenska do vojny. Bližšie pozri BAKA, Igor – TULKISOVÁ, Jana. *Vstup Slovenskej republiky do vojny proti ZSSR v dokumentoch*, dok. 2, s. 541 – 542; Národný archív Praha, fond (ďalej f.) 172 - Zahraniční úřad Berlín 1932 – 1945, škatuľa (ďalej šk.) 17, č. 548 625.

jednotiek. Rovnako nasledovali príliš rozsiahle zostavy náhradných jednotiek doma. V rozpore so všetkými očakávaniami dosiahli vojnové stavy vojska silu cez 70 tisíc mužov, z ktorých sa asi 40 000 presunulo do poľa.⁴⁶ Ako obvykle, Nemecká vojenská misia o tom nebola vopred informovaná, ale dozvedela sa to, až keď všetko nabehlo. Myšlienku, že pri rozsiahlejšej mobilizácii spolupôsobili neprimeraná snaha uplatniť sa a dostatočne známe precenenie síl, nie je možné okamžite odmietnuť. Nie je tiež vylúčené, že pritom hralo rolu tiež stále existujúce napätie s Maďarskom. Nejaké obavy Slovákov nie sú z tohto hľadiska neodôvodnené, čo dokazuje hraničný incident z 3.9.⁴⁷, pri ktorom maďarské orgány usilovali obsadiť symbolicky malé slovenské územie na južnej hranici.

Táto prehnaná mobilizácia, jej uskutočnenie podľa starých českých⁴⁸ mobilizačných plánov a strnulý a schematický spôsob myslenia, len podľa litery, nie zmyslu predpisov jednajúci slovenskí dôstojníci, boli hlavnými dôvodmi všetkých ťažkostí, ktoré sa neskôr vyskytli.

Bojová hodnota jednotiek sa ďalej znížila pod úroveň aktívnej armády, pretože záložníci, teraz cez 60% armády, neboli dostatočne vycvičení pre boj, keďže slúžili - dočasne pokiaľ neboli prepustení - len v českej armáde. Predovšetkým však značne klesla úroveň dôstojníckeho zboru – tak či tak ešte nedostatočného, doplneného len prostredníctvom veľkého počtu záložných dôstojníkov.

Tiež v sile a zložení štábov a jednotiek sa opäť automaticky objavili staré, v miery už odstránené chyby. V miery už podľa nemeckých zásad členené a na základe nemeckého spôsobu myslenia pracujúce štáby všetkých stupňov vyvíjali sa opäť v neprehľadné štruktúry bez jasného pracovného zadelenia. V štáboch úplne absentovala spolupráca.

Samotná mobilizácia, rovnako ako aj presun po železnici, však prebehli nad očakávania rýchlo a hladko. Na 8. mobilizačný deň bola armáda zhromaždená v určených nástupných priestoroch na východnom Slovensku, spomínaný predsunutý oddiel stál už na 2. mob.⁴⁹ deň, 24. júna 1941 – 18.00 hod. na Sane.

III. Presun do nástupného priestoru na Sane

Pochody z východného Slovenska na San odhalili všetky slabiny, s ktorými sa z vyššie uvedených dôvodov muselo počítať. Keďže ale pri podstatných diskusiách, ako tiež na základe rozkazov a oznámení Skupiny armád Juh, sa počítalo s ohraničeným cieľom, akékoľvek obavy, že by došlo k vážnym ťažkostiam, neexistovali.

Činnosť Nemeckej vojenskej misie dostala od okamžiku keď slovenská Armádna skupina začala presun jednako úplne iný charakter. O výlučne poradenskej činnosti nemohla byť viac reč.

⁴⁶ Spolu do 4. 7. do armády nastúpilo 56 858 mužov, pričom samotná armáda mala na východnom fronte v tom čase vyše 50-tisíc vojakov. Dňa 5. 7. bol celkový stav armády (doma aj v zahraničí) 90 533 mužov, z toho 3 454 dôstojníkov. KATREBA, „Skrýť“ mobilizácia, s. 87 – 100.

⁴⁷ Napriek tomu, že SR a Maďarsko boli oficiálne spojenci, ich vzťahy zostávali napäté. Potvrďoval to aj incident, ktorý sa odohral v Novej Vsi nad Žitavou 3. 9. 1941. Maďarská pohraničná stráž tu svojvoľne k Maďarsku pripojila 0, 575 hektárov pôdy. Argumentovala pritom chybou pri vytýčení hranice v roku 1939. Slovenská strana na to reagovala vyslaním vojenských jednotiek na hranice. Hrozíaci ozbrojený incident sa nakoniec podarilo urovnať. Aj vďaka iniciatíve nemeckého vyslanca na Slovensku maďarská strana nakoniec uznala svoj omyl a ustúpila. KINČOK, Branislav. Činnosť slovenskej diplomacie pri pohraničnom incidente s Maďarskom pri obci Nová Ves nad Žitavou v septembri 1941. In: SOKOLOVIČ, Peter (ed.). *Od Salzburgu do vypuknutia Povstania. Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov VIII.* Bratislava : ÚPN, 2009 s. 185 – 197; HETÉNYI, Martin. *Slovensko-maďarské pomedzie v rokoch 1938 – 1945.* Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2008, s. 75 – 76.

⁴⁸ Správne československých.

⁴⁹ Mobilizačný.

Tak ako v období mieru ministerstvo národnej obrany predstavovalo nie podporný, skôr viac brzdiaci článok vo výstavbe vojska, bola tiež v čase vojny, ako je zaznamenané v rôznych správach o činnosti, značne veľká bezplánovitosť a bezmocnosť pri veliteľstve Armádnej skupiny. Bolo skoro zrejmé že bolo nutné, pridať k najdôležitejším oddeleniam slovenského veliteľstva Armádnej skupiny dôstojníkov vojenskej misie (Ia., Qu., Int., Ic), ktorí museli vykonať pozitívnu prácu. Veľmi skoro mali len oni celkový prehľad a Slováci sa nechali nimi orientovať. Keďže je to pri divíziách podobné, avšak počet dôstojníkov Nemeckej vojenskej misie je obmedzený a nemajú k dispozícii žiadne pracovné štáby, mohla byť táto práca vykonávaná len takým spôsobom, že náčelník Nemeckej vojenskej misie svojich dôstojníkov denne poveroval získaním informácií na nemeckých miestach a slovenskému Veliteľstvu Armádnej skupiny touto cestou poskytol všetko nutné.

Základná chyba práce slovenského veliteľstva Armádnej skupiny spočívala v tom, že absentovala spolupráca oddelení, a že sa podľa starého rakúsko-českého systému od zeleného stolu viedlo nespočet spisov, ktoré ale pri posúdení nemeckými dôstojníkmi na mieste vôbec nesedeli. Celé týždne sa nezistilo, koľko kolón by sa dalo použiť a kde sa nachádzali. O stave pekárskeho kolón, dielní a aj o jednotlivých jednotkách nebolo možné získať jasnú predstavu. Tak bolo napríklad až po týždňoch zistené, že jeden delostrelecký oddiel mal len 2 namiesto 3 batérií. Hlásenia jednotiek nesúhlasili, u slovenských služobných úradov absentovala iniciatíva a spoliehali sa v súlade s ich zvláštnym pohľadom na život skoro úplne na dôstojníkov Nemeckej vojenskej misie, ktorí jediní vedeli odpoveď. Bez dôstojníkov Nemeckej vojenskej misie by slovenská Armádna skupina bola skoro bez stravy, pohonných hmôt a iných potrieb. Ľahko boli k dispozícii nepočtené príklady absolútnej bezmocnosti.

Samotné jednotky si viedli dobre. Keďže slovenské vojsko nemalo pri pechote bojové vozidlá, z pešiaka sa stal plne naložený nosič nákladu so zbraňami a muníciou. Oblečenie, výzbroj a batožina včítane munície pre muža vážili okolo 30 kg. Napriek tomu sa prešlo pri silných horúčavách 30 km a viac.

IV. Ďalší postup.

Z pochopiteľnej neinformovanosti o pomeroch v slovenskej armáde boli na slovenskú Armádu skupinu pri jej postupe východne Sanu kladené požiadavky s ktorými si vzhľadom na svoje zloženie a výzbroj nevedela poradiť.

Náčelník Nemeckej vojenskej misie upovedomil veliteľa Skupiny armád Juh a Veliteľstvo 17. armády, ktorému bola slovenská armáda podriadená, o tom, že o bojovom nasadení celej armády v prednej línii a postupe v pred by sa od začiatku ani neuvažovalo, a nebolo to ani možné, a našiel všade porozumenie. Menej to už bol prípad slovenského ministra národnej obrany. Jeho naliehanie, so všetkou energiou ísť v pred, bolo iste celkom uznanlivé, ale tiež v tejto otázke podivuhodne precenil svoje sily. Bolo treba veľmi veľa rozhovorov, aby sa presvedčil, že pre masu jeho nemoderne vyzbrojenej armády by nebolo možné držať krok s nemeckou armádou. Bola v tom istá tragédia, že armáda bola ochotná, avšak pomery ju donútili viesť podradnú rolu.

Cieľ všetkých rozhovorov so Skupinou armád Juh, Hlavným veliteľstvom 17. armády a slovenskými orgánmi – štátnym prezidentom počnúc – bolo, dať však Slovákom možnosť zúčastniť sa boja v prvej línii s najsilnejšími možnými časťami svojich síl. Toto však bolo, v závislosti od situácie, možné len posilnením vpredu bojujúcich rýchlych zväzkov vhodnými prostriedkami. Hlavná časť slovenského vojska naproti tomu bola zvlášť v dôsledku jej rozšírenia obrovským počtom nedostatočne vycvičených záložníkov použiteľná len pre zaistovacie a vyčisťovacie úlohy. V tomto zmysle bolo 5. 7. a 8. 7. informované hlavné veliteľstvo 17. armády a cez neho Skupina armád Juh, ktorá to 10. 7. odobrila.

Keď sa potom o pár dní neskôr náčelník Nemeckej vojenskej misie dozvedel o želaní slovenskej vlády, podporenom vyslancom Veľkonemeckej ríše, prepustiť väčšiu časť záložníkov, navrhla Nemecká vojenská misia konečne 23. 7. postaviť z aktívneho mužstva malú Rýchlu divíziu pri využití dovtedajšieho predsunutého oddielu (Rýchla brigáda Pilfousek⁵⁰) a zvyšok aktívneho mužstva sústrediť v jednej Zaisťovacej divízii. Prostredníctvom OKW čís. 01541/41 taj., Štábu velenia brannej moci, odd.⁵¹ L (I. Op.) 28. 7. 41 bolo informované, že Vodca v tomto zmysle rozhodol a silu slovenskej brannej moci určil na približne 32 000 mužov.

Súčasne s reorganizáciou došlo tiež k novému prerozdeleniu dôstojníkov Nemeckej vojenskej misie. Skúsenosti, ako už bolo uvedené, ukázali, že bolo nutné chrániť štáby. Následkom toho museli byť oddelene nasadeným slovenským divíziám pridelené nemecké spojovacie štáby, zvlášť ale Rýchlej divízii vo forme, ako to fungovalo už skôr pri Veliteľstve Armádnej skupiny, t.j. spojením dôstojníkov Nemeckej vojenskej misie s najdôležitejším slovenským oddelením. Súčasne bola Skupina armád Juh požiadaná o nariadenie, aby všetky rozkazy boli tiež naďalej realizované cez nemecké spojovacie štáby.

Spojovacie štáby sa plne osvedčili. Slovenské štáby pracovali lepšie spolu s nimi a nemecké miesta majú záruku, že sa pracuje v nemeckom zmysle (pozri tiež prílohu A, odsek VIII.⁵²)

Slovenský minister národnej obrany sa po uskutočnení reorganizácie, nariadenej prostredníctvom OKW č. 01541/41 taj. Štábu velenia brannej moci odd. L (I. Op.) z 28. 7. vydal spolu s časťou slovenskej Armádnej skupiny do Bratislavy.

Šéf Nemeckej vojenskej misie však zostal predbežne do 27. 8. v operačnom území, aby monitoroval reorganizáciu a po jej prevedení najskôr výcvik pri obidvoch, následne len pri Rýchlej divízii – a to akonáhle začal jej postup. Prestavba na rýchlu, plne motorizovanú divíziu vyžadovala vypätú prácu Nemeckej vojenskej misie.

Slovensko je málo motorizovaná krajina. Miera poznatkov o technickej stránke motorových vozidiel je okrem toho u vojakov okrajová. Skúsenosti z vybudovania a riadenia väčších motorizovaných zväzkov u slovenských dôstojníkov absentovali. Boli okrem toho obavy, že výstavba Rýchlej divízie v poli zo dňa na ráno, by mohla naraziť na obrovské ťažkosti. Keďže sa ale pri velení postupovalo ochotne prostredníctvom Nemeckej vojenskej misie, prebehla prestavba obdivuhodne hladko.

Vedenie a jednotky sa veľmi rýchlo zapracovali do charakteru nového zväzku a je uznanlivé, že usilovnou a inteligentnou prácou všetkých slovenských úradov v priebehu niekoľkých týždňov vznikla motorizovaná divízia, ktorá urobila dobrý dojem a sľubovala dobré výkony (pozri tiež odsek V. výcvik).

V zmysle služobných pokynov Nemeckej vojenskej misie vrátil sa 27. 8. tiež šéf Nemeckej vojenskej misie so svojim užším štábom ako poradca ministra národnej obrany do Bratislavy, aby spolu s ním alebo sám v určitom časovom intervale navštívil slovenské divízie v poli lietadlom, ktoré je kedykoľvek k dispozícii.

Nutnosť jeho prítomnosti v Bratislave sa ukázala hneď v priebehu prvých dní.

Organizácia náhradného vojska bola nielen úplne neprehľadná, tiež sa zistilo, že minister národnej obrany sa nedržal číselnej dohody. Doma sa nenachádzalo okolo 12 tisíc, ale 16 tisíc mužov. Minister prisľúbil prepustiť do 1. 11. toľko záložníkov, aby dohodnutá celková sila dosiahla 32 tisíc mužov.

⁵⁰ Plk. gšt. Rudolf Pilfousek.

⁵¹ Oddelenie.

⁵² Prílohy sa nepublikujú.

Súčasne sa mu predložil návrh organizácie pre náhradné vojsko, ktorého zavedenie do platnosti by muselo byť v súlade s rozdelením záložníkov.

Na podnet Nemeckej vojenskej misie sa v septembri konali školské kurzy inštruktorského personálu pre záložníkov, pre dôstojníkov Nemeckej vojenskej misie a poddôstojníkov, ktoré s najväčšou ochotou organizoval zástupca Hlavného veliteľstva 17. armády.

Slovenský inštruktorský personál mohol byť prirodzene len priemerný, pretože najschopnejší ľudia sa nachádzali v poli. Vďaka práci nemeckých dôstojníkov a poddôstojníkov boli výsledky konečne jednako do istej miery uspokojivé.

Momentálne stanovená veľkosť slovenskej armády počas výcviku záložníkov prekročila príslušné kvóty záložníkov o 12 000 mužov a do 31. 3. predstavovala zhruba 44 000 mužov. K 1. 4. dôjde k zodpovedajúcemu prepúšťaniu počtu záložníkov, takže potom sa opäť dosiahne počet 32 000 osôb.⁵³ Určitý počet záložníkov musí počas trvania vojny zostať v armáde, pretože v dôsledku slabej motorizácie na Slovensku chýbajú špecialisti.

V. Výcvik počas reorganizácie

Potom čo 10. 7. vyšlo vyššie uvedené rozhodnutie Skupiny armád Juh o Rýchlej brigáde ako bojovom oddiele a dvoch zaistovacích divíziách – a potom čo divízie obdržali ich zaistovacie úlohy, nastal čas dobehnúť chýbajúci výcvik v týchto zväzkoch.

Pre obidve divízie dostal minister národnej obrany do detailov zachádzajúce návrhy pre výcvik všetkých druhov zbraní. Zvláštny dôraz sa pritom kládol na školenie nižších a stredných veliteľov. Bojový výcvik v rote sa vzťahoval na útok z chodu a dosiahnutie 600 m, zaujatie prípravnej pozície k útoku, dosiahnutie od 600 do 300 m počas pechotnej a delostreleckej paľby, prekonanie posledných 300 m a nočné pochody s bojovými medzihrami.

Výcvik v prápore a pluku bol realizovaný zmysluplne. Pre výcvik na úrovni práporu boli využité ťažké zbrane pešieho pluku, k cvičeniu na úrovni pluku v zásade 1 delostrelecký oddiel.

Keď dorazilo rozhodnutie Vodcu z 28. 7. – pozri odsek IV, koncentrovala sa práca Nemeckej vojenskej misie zvlášť na výcvik v Rýchlej divízii. Ten končil s plukovým cvičením v ostrej streľbe spojených zbraní na pre tento účel zvlášť vhodnej ruskej⁵⁴ strelnici pri Ľvove.

V odseku IV sa už informovalo, že Rýchla divízia si chválhodne rýchlo osvojila svoje nové úlohy. Technika jazdy bola zo dňa na deň lepšia a stav výcviku sa vo všeobecnosti potešiteľne zlepšil.

Najslabšou stránkou zostala situácia v štáboch, ktoré sa napriek všetkým vojnovým hrám a výcviku orientácie v teréne chovajú úplne nedisciplinovane. Jednotky, ktoré boli v ich blízkosti, velili sami sebe opustili svoje bojové stanovište, čím sa stratilo tiež komunikačné spojenie, takže v ďalšom priebehu boja už nebolo možné hovoriť o velení.

Vševojskový výcvik pokračoval v čase presunu divízie, ktorý začal 18. 8. a v čase, keď patrila do zálohy Skupiny armád. Pri pochode vpred bola precvičovaná prevažne technika pochodu a pochodová disciplína. V ubytovacom priestore okolo Skvyry sa konali do 14. 9. spravodajské rámcové cvičenia, vojnové hry, výcvik orientácie v teréne a celodivízne cvičenia. Tiež tu sa opäť ukázala nevycvičenosť starších dôstojníkov vo vedení boja, ktorý síce teoreticky ovládajú, v praxi pri plnom nasadení však nie. Pochvalu si zaslúži ochota veliteľov všetkých stupňov pri Rýchlej divízii reagovať na nemecké podnety, aby sa niečo

⁵³ Podľa slovenských prameňov predstavovali početné stavy slovenskej armády k 14. 3. 1942 spolu 47 395 osôb. Z tohto počtu bolo v armáde na území SR 34 509 osôb. K zníženiu početných stavov na predpísaných 32 tisíc osôb však nedošlo ani v nasledujúcom období. Bližšie pozri CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské dejiny Slovenska - V. zväzok (1939 – 1945)*. Bratislava : Magnet Press, 2008, s. 100.

⁵⁴ Správne sovietskej.

dobré podarilo. Tiež vo vojne sa ponúka ten istý obraz ako v miery. Jednotky sú dychtivé po poznaní a všetko ochotne prijímajú. Velenie koná unáhle, nestálo a nehľadá radu, pokúšajú sa jej radšej vyhnúť. Výsledkom toho je veľa neúčelných krokov a návrat do správnych koľají trvá mesiace.

VI. Bojová hodnota divízií a zhodnotenie jednotiek

Rýchlu divíziu síce nie je možné tiež považovať za rovnocennú nemeckej divízii. Avšak preto, že teraz je obsadená takmer výlučne s aktívnymi dôstojníkmi, do 80 % pozostáva z aktívneho mužstva a má za sebou niekoľko týždňový výcvik, je vhodná pre bojové úlohy nie príliš ťažkého charakteru. Toto sa prejavilo pri jej nasadení pri Kyjeve, počas ktorého sa osvedčila dobre (pozri prílohu A).

Vybavenosť s motorovými vozidlami je v tomto čase dobrá. Predpokladom preto, aby tak zostalo, je dodávka náhradných dielov všetkého druhu, ktoré sa už dlhší čas požadujú, ale dorazili len čiastočne.

Pri Zaisťovacej divízii existujú podobné pomery. Vševojskový výcvik tu však musel skončiť už koncom júla, pretože dostala rozsiahle úlohy zaisťovacieho charakteru, ktoré znemožňovali výcvik v tomto rozsahu. Tiež táto divízia je teraz ďaleko viac pohyblivejšia ako skôr. Pechota je vybavená s bojovými vozmi, V II trény sú motorizované a divízia má dostatočný počet kolón. Za svoj presun viac ako 500 km a splnenie úloh, ktoré jej boli pridelené, získala uznanie nemeckých miest, ktorým práve podliehala.

Slovenský vojak bojoval vo všeobecnosti statočne. Dlhšie slúžiaci poddôstojník bol tiež dobrý, mladý poddôstojník z povolania a najmladší ročník dôstojníkov, teda tí velitelia, ktorí prešli slovenskou vojenskou akadémiou (vojenskou školou)⁵⁵, resp. nemeckými výcvikovými jednotkami, vynikli svojim dobrým výkonom.

Jadro slovenského dôstojníckeho zboru nedostalo dobré vysvedčenie. Malo to rôzne dôvody. Starší dôstojník vyrastal v českej armáde.⁵⁶ Stavovská česť mu nebola ani vrodená ani ju nezískal. Chýba mu záväzné ukotvenie v minulosti. Myslí egoisticky a materialisticky. Myšlienka sebaobetovania je mu cudzia. Rovnako ako celá tenká vyššia spoločenská trieda na Slovensku, aj slovenský dôstojník privítal pred dvomi rokmi vydobytú slobodu, nie je však ochotný, obetovať sa pre ňu. Jeho materializmus, jeho okrajové vnútorné spojenie so štátom, ku ktorému má v závislosti od etnickej príslušnosti viac menej pozitívny vzťah, a jeho pohodlný pohľad na život, núti dôstojníka vnímať vojnu ako rušivý element. Tiež dôstojníci, od ktorých sa to neočakávalo, sa držali výrazne vzadu. Väčšia časť starších slovenských dôstojníkov nie je statočná.

Silné politické napätie v slovenskom štáte prinieslo okrem toho zo sebou to, že starší dôstojníci sa neodvážili konať, pretože potom by boli vystavení nepriateľstvu z druhého tábora.

Vlastnosti, ktoré sa zreteľne prejavili už v čase mieru do určitého stupňa nedostatočným záujmom o službu sa ukázali najjasnejšie vo vojne. Staršia časť dôstojníckeho zboru ešte neprešla skúškou vo vojne. Vnútorný postoj sa dá vyformovať len za desaťročia alebo celé generácie, v protiklade k formám boja, ktoré sa dajú sprostredkovať už za pár rokov.

Ministromi národnej obrany je zlyhanie časti dôstojníckeho zboru známe. Proti dôstojníkom, u ktorých sa vyskytli ťažké priestupky, vedú vojenské súdy vyšetrovanie. Moja pozornosť sa sústreďí na to, aby tento prístup nestroskotal v dôsledku politického vplyvu.

⁵⁵Myslí sa Vojenská akadémia otvorená 15. 11. 1939 v Banskej Bystrici. Bola to vyššia vojenská škola, ktorej cieľom bolo zaistiť odborne školený dorast dôstojníkov (poručíkov) z povolania.

⁵⁶Správne v čs. armáde.

Nasadenie slovenského vojska a nemecký vzor v poli prispeje najmä k posilneniu duševných vlastností staršieho dôstojníka. Zostáva otvorené, ako sa teraz osvedčí v slovenskej Rýchlej divízii sa nachádzajúci výkvet slovenského dôstojníckeho zboru.

V prílohe A sa pripojuje podrobná správa o nasadení slovenskej armády od 22. 6. do 1. 10. 1941.

Príloha A

k správe o činnosti DHM č. 244/41 taj.

Podrobná správa o nasadení slovenskej armády v čase od 22. 6. do 1. 10. 1941

I. 22. 6. 1941 bola nariadená mobilizácia slovenskej armády. Na vojnové počty doplnené obidve divízie spolu s armádnymi jednotkami sa zhromaždili na východnom Slovensku a síce 1. pešia divízia s pridelenými armádnymi jednotkami v priestore Prešov – Bardejov, 2. pešia divízia v priestore Humenné – Medzilaborce.

Aby bola malá časť slovenskej armády vopred pripravená k použitiu, vytvoril sa pod vedením plk. generálneho štábu Pilfouska motorizovaný predvoj, ktorý bol zložený nasledovne:

Prieskumný oddiel 2⁵⁷ (bez jazdeckej eskadrony) posilnený s obrneným prieskumným automobilom a cyklistickou eskadronou prieskumného oddielu 1,

Tankový pluk 11⁵⁸ z 1 tankového práporu po 2 rotách a 1 práporu kanónov proti útočnej vozbe po dvoch rotách,

1 peší prápor pešieho pluku 6, motorizovaný

1 motorizovaný delostrelecký oddiel (I. /delostrelecký pluk 11)

1 kolóna nákladných automobilov [??] ako kolóna pohonných hmôt

1 kolóna nákladných automobilov [??] ako kolóna pre delostreleckú muníciu

1 prieskumná čata motocyklov po 20 motocykloch⁵⁹

Tento predvoj, neskôr nazvaný „Rýchla brigáda Pilfousek“⁶⁰, sa zhromaždil už 24. 6. 41 v priestore Medzilaborce a velením OKH bol 23. 6. 41 podriadený Skupine armád Juh.

S ohľadom na to, že priestory sústredenia boli na východnej hranici krajiny, pre jadro slovenského vojska prichádzal do úvahy železničný transport. Transport predvoja začal 23. 6. a skončil 24. 6. 41. Presuny oboch divízií začali 26. 6. 41 a skončili 30. 6. 41. Celková sila pre frontové nasadenie určených obidvoch slovenských divízií včítane armádných jednotiek predstavuje okolo 40 000 mužov oproti mierovým počtom asi 28 000 mužov.

Rozkazom velenia Skupiny armád Juh z 23. 6. 41 bola Rýchla brigáda⁶¹ Pilfousek daná k dispozícii veliteľstvu 17. armády k zabezpečeniu pravého krídla LII. armádneho zboru.⁶²

⁵⁷ Jazdecký priezvedný oddiel (JPO) 2 – k 25. 6. 1941 ho tvorila cyklistická a ťažká eskadrona (3 obrnené autá OA vz. 30) a guľometná čata. MIČIANIK, Pavel. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu (1941 – 1944) I. V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica : Dali-BB, s.r.o., 2007, s. 64 – 65.

⁵⁸ Ako naznačuje nasledujúci text, išlo o prápor útočnej vozby z Martina, ktorý sa skladal z dvoch pancierových rôt, štábnej rotý a dvoch rôt kanónov proti útočnej vozbe. MIČIANIK, *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu*, s. 64 – 65.

⁵⁹ Rýchla skupina mala aj plukovné jednotky – spojovaciu rotu a pioniersku čatu. BYSTRICKÝ, Jozef. Ťaženie slovenskej armády na východnom fronte v roku 1941. In: *Vojenská história*, 1998, roč. 2, č. 2, s. 39.

⁶⁰ K reorganizácii Rýchlej skupiny na Rýchlu brigádu došlo 7. 7. 1941.

⁶¹ Správne Rýchla skupina.

⁶² Príslušný rozkaz „pre zasadenie slovenskej armády“ iniciovalo Operačné oddelenie Generálneho štábu pozemného vojska. Už 23. 6. 1941 o 9. 40 hod. s ním bola oboznámená DHM na Slovensku. „Rýchla slovenská jednotka /Pilfousek/“ sa podľa neho dňom 23. 6. podriaďovala Hlavnému veliteľstvu 17. armády.

Jej úlohou bolo čo najrýchlejšie sa presunúť cez Dukliansky priesmyk do priestoru Brzozów, ktorý dosiahla 24. 6.⁶³

Jadru slovenského vojska vydalo OKH 26. 6. 41 rozkaz, aby obidve divízie spolu s pridelenými armádnymi jednotkami boli s účinnosťou od 1. 7. 1941 v priestore ich sústredenia podriadené Skupine armád Juh, ktorá by ich mala použiť v prvom rade pre krycie a zabezpečovacie úlohy pod velením slovenskej Armádnej skupiny. Súčasne bolo nariadené, aby rozkazy pre slovenské zväzky boli vydávané v zásade prostredníctvom šéfa Nemeckej vojenskej misie alebo jeho zástupcu.⁶⁴

Hlavné velenie celej slovenskej armády prevzal minister národnej obrany, generál I. triedy Čatloš⁶⁵. Veliteľom 1. pešej divízie bol menovaný plk. Turanec⁶⁶ a veliteľom 2. pešej divízie plk. gen. štábu Malár.⁶⁷

Zo štábu Nemeckej vojenskej misie boli k obidvom divíziám ako aj k predvoju vyslaní spojovací dôstojníci.⁶⁸

Príslušné rozkazy mala dostávať prostredníctvom náčelníka DHM. Tento rozkaz obsahoval tiež inštrukcie pre dve slovenské divízie. Tie sa mali v čo najkratšom čase zhromaždiť v priestore Prešov – Humenné, kde sa k ďalšiemu použitiu podriaďovali Hlavnému veliteľstvu 17. armády. Bundesarchiv – Militärarchiv (ďalej BA – MA) Freiburg, Bestandssignatur (ďalej Bs.) RH 31/IV (Verbindungskommandos und Stäbe), Archivssignatur (ďalej As.) 4/V.14.

⁶³ Po príchode plk. Pilfouska do Brzozóvu bolo upresnené podriadenie Rýchlej skupiny k veliteľstvu Zadnej vojenskej oblasti 103 (Befehlshaber rückwärtiges Heeresgebiet 103) gen. pech. Karla von Roques, kde sa Pilfousek osobne hlásil už vo večerných hodinách 24. 6. 1941. Tomuto veliteľstvu bola podriadená aj slovenská Armádna skupina. Vojenský historický archív (ďalej VHA) Bratislava, f. 53, sig. 53/41 – 32, zápisky z bojov.

⁶⁴ Z rozhodnutia Operačného oddelenia Generálneho štábu pozemného vojska z 26. 6. 1941 vydalo Veliteľstvo Skupiny armád Juh ďalekopis adresovaný styčnému dôstojníkovi DHM pplk. von Langsdorffovi do Prešova s inštrukciami o podriadení a nasadení súčasti slovenskej poľnej armády pod nemeckým velením. Ich znenie bolo nasledujúce:

„1. Slovenské hlavné veliteľstvo. Prvá a druhá divízia a armádne jednotky nachádzajúce sa vo vykladacom priestore Presov /1. divízia, časti armádnych jednotiek v okolí Humenného/ 2. divízia, časti armádnych jednotiek/ sa od 1. 7. podriaďujú Skupine armád Juh.

2. Slovenský armádný zbor (budúca Armádna skupina – I.B.) sa v otázke nasadenia podriaďuje 17. armáde. Jeho použitie sa predpokladá v prvom rade pre zaistovacie a bezpečnostné úlohy a podľa možnosti v celku pod slovenským hlavným velením.

3. AOK 17 čo najskôr hlási

a. Spôsob zamýšľaného nasadenia

b. Do ktorého priestoru sa má Armádný zbor prostredníctvom Skupiny armád umiestniť.

4. Rozkazy pre slovenské hlavné veliteľstvo realizovať zásadne prostredníctvom šéfa Nemeckej vojenskej misie – gen. pechoty Otta – alebo zástupu v úrade, ktorý sa nachádza pri slovenskom hlavnom veliteľstve.

5. Slovenské útvary sa zásobujú samé. Len v otázke zabezpečenia hygienických potrieb a stravy sa majú obracať na 17. armádu.

6. Ďalšie rozkazy nasledujú po vykonaní hlásenia k bodu 3.“

V dodatku k tomuto ďalekopisu sa veliteľstvo Skupiny armád Juh 28. 6. informovalo na veliteľstve 17. armády (prostredníctvom styčného dôstojníka DHM pplk. von Langsdorffa) o zamýšľanom nasadení slovenských útvarov na južnom krídle armády. Informované malo byť aj o nasadení Rýchlej skupiny na rieke San. Čo sa týka slovenskej Armádnej skupiny, tá mala byť podľa tohto dodatku k rozkazu nasadená čo možno najskôr. BA – MA Freiburg, Bs. RH 31/IV (Verbindungskommandos und Stäbe), As. 4/V.14.

⁶⁵ Ferdinand Čatloš.

⁶⁶ Plk. del. Jozef Turanec.

⁶⁷ Augustín Malár.

⁶⁸ K formujúcej sa Rýchlej skupine boli už 23. 6. 1941 určení ako styčný dôstojník kpt. Soldana a ako pridelený dôstojník npor. Schwarzhaupt. Ti sa na jej veliteľstvo dostavili o 1. 30 hod. nasledujúceho dňa. VHA Bratislava, f. 53, sig. 53/41 – 32, zápisky z bojov.

Šéf Nemeckej vojenskej misie sa 30. 6. vydal so svojim najužším štábom k veliteľstvu slovenskej Armádnej skupiny pri ktorom sa zdržal do 27. 8.

II. Rýchla brigáda⁶⁹ Pilfousek bola veľmi rýchlo nasadená do akcie. Bola podriadená Zadnej vojenskej oblasti Juh a pokračovala 25. 6. vo svojom postupe v smere na San, ktorý dosiahla tento deň pri Temeszówe. Keďže mosty cez San tu boli zničené, riekou mohla len prebrodiť. Brigáda⁷⁰ obdržala rozkaz, pokračovať cez Dolnú Lipu a cestný uzol Krościenko do oblasti Chyryvu. Ak by jej úloha zlyhala, mala udrieť do chrbta nepriateľa pri Sanoku a Lesku. Na dobu trvania tejto úlohy bola podriadená 454. zaistovacej divízii, aby neskôr prešla opäť pod velenie veliteľa Zadnej vojenskej oblasti 103.⁷¹

Rýchla brigáda⁷² dosiahla najskôr bez bojového dotyku 26. 6. 41 Kužminu a smerovala odtiaľ s časťami 454. zaistovacej divízie na Krościenko, toto miesto však nedosiahli, keďže 27. 6. pri Wojtkówke narazili na oveľa lepšieho súpera.⁷³ Podľa rozkazu sa brigáda otočila, aby sa cez Kužminu juhozápadným smerom dostala do tylu na východnom brehu Sanu sa nachádzajúcich nepriateľských opevňovacích línií. Táto úloha sa skončila celkovým úspechom. Brigáda⁷⁴ sa zúčastnila rozhodne na dobytí nepriateľskej línie bunkrov medzi Załużom a Sanokom. Prioritne vďaka jej nasadeniu sa podarilo vytvoriť predmostie pri Sanoku, vďaka ktorému bol možný ďalší postup nemeckých vojsk. Straty boli objemné. Stratila 7 mŕtvych a 30 zranených. Vyhorené boli viaceré tanky a vyskytli sa tiež iné poruchy materiálu.⁷⁵ Nepriateľ tvrdo bránil len jeden jediný bunker pri Lesku, ktorý bol zničený až 3. 7. 41 časťou slovenského pešieho pluku 5, ktorý medzitým dorazil.⁷⁶ Peší pluk 5 pritom stratil jedného dôstojníka a dvoch mužov.⁷⁷

⁶⁹ Správne Rýchla skupina.

⁷⁰ Správne Skupina.

⁷¹ Pozri poznámku 63.

⁷² Správne Rýchla skupina.

⁷³ Boje pri Wojtkówke sa odohrali už 26. 6. 1941. Rýchla skupina tu nemala k dispozícii ani motorizovaný peší prápor, ani motorizovaný delostrelecký oddiel. Bližšie pozri MIČIANIK, *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu*, s. 70 – 71.

⁷⁴ Správne skupina.

⁷⁵ Podľa denníkových zápiskov z bojov Rýchlej skupiny si boje pri Wojtkówke vyžiadali jedného padlého a dvoch ranených slovenských vojakov. Počas dobývania bunkrov (už aj s motorizovaným peším práporom) mala Rýchla skupina podľa tohto istého prameňa 4 mŕtvych (zahynuli v zasiahnutom a vyhoretom tanku) a 2 ranených. VHA Bratislava, f. 53, sig. 53/41-32, zápisky z bojov – predloženie. V samostatnej správe o bojoch pri Wojtkówke sa píše o jednom mŕtvom, jednom zranenom dôstojníkovi a dvoch zranených strelníkoch. VHA Bratislava, f. 55, sig. 55-22-4. Správnosť týchto údajov o počte padlých potvrdzuje aj Armádny rozkaz zo 4. 7. 1941, v ktorom sa konštatuje, že v bojoch dovtedy padli nasledujúci vojaci: des. ašp. Štefan Fábry (Jazdecký priezvodný oddiel 2), des. Karol Penciak (pluk útočnej vozby /PÚV/), strel. Štefan Galbavý (PÚV), strel. Ľudovít Makovický (PÚV), strel. František Zán (PÚV). VHA Bratislava, f. 55, sig. 55-57-4, Armádny rozkaz Veliteľstva armády zo 4. 7. 1941. Podľa správy určenej MNO – obranné oddelenie z 28. 6. však straty Rýchlej skupiny v dňoch 26. – 27. 6. predstavovali celkovo 7 mŕtvych. Stratiť mala tiež dva vyhorené tanky (denníkový zápis však hovorí iba o jednom), jeden protitankový kanón, dve osobné a niekoľko nákladných aut. VHA Bratislava, f. 53, sig. 53/41-28/6/1, Zprávy o rýchlej skupine plk. Pilfouska. Údaj o 7 mŕtvych akceptoval aj P. Mičianik, ktorý okrem toho uvádza aj 8 zranených. V tomto prípade však mohlo ísť aj o nebojové straty. MIČIANIK, *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu*, s. 84.

⁷⁶ V skutočnosti slovenskí vojaci dobili 9 bunkrov, zvyšné 4 boli blokové a strážené. 3. – 4. 7. ich dobyli vojaci pešieho pluku 5 z 2. divízie Armádnej skupiny. Tamže, s. 79.

⁷⁷ Peší pluk 5 stratil v týchto bojoch 5 mŕtvych včítane jedného dôstojníka. Mal tiež dvoch ťažko ranených. Tamže, s. 145 – 150.

Po prevedení tejto úlohy bola situácia nepriateľa nasledujúca:

Po páde Ľvova, ku ktorému došlo 30. 6., ustupoval nepriateľ so zadným vojom v priestore Sambiru. Veliteľ Zadnej vojenskej oblasti 103 dostal úlohu, aby nepriateľa nachádzajúceho sa ešte v priestore južne Dnestru zatlačil všeobecným východným smerom, predovšetkým ale mal vyčistiť a obsadiť ropné polia v okolí Drohobyču, ktoré boli dôležité pre nemecké vojnové hospodárstvo. Rýchla brigáda⁷⁸ Pilfousek sa po krátkej pauze po dvoch dňoch dostala do priestoru Sambir⁷⁹, kde bola s ohľadom na všeobecnú situáciu opäť podriadená veliteľstvu slovenskej Armádnej skupiny.

Denným rozkazom z 28. 6. 41 vyjadril hlavný veliteľ Skupiny armád Juh zainteresovaným jednotkám, zvlášť tiež slovenským zväzkom, ktoré v bojoch na Sane preukázali bezpodmienečnú pripravenosť plné uznanie. Slovenská armáda bola pochvalne vyzdvižená tiež v správe nemeckej brannej moci. (Postup a nasadenie slovenskej Rýchlej brigády Pilfousek pozri príloha 1.)

III. Jadru slovenskej armády nariadilo velenie 17. armády 29. 6. 41 ďalší postup vo všeobecnom smere Stryj. Obidve divízie aj s armádnymi jednotkami mali 3. 7. 41 postúpiť na predchádzajúce ruské⁸⁰ záujmové hranice, to jest do priestoru západne od Sanoku, resp. juhozápadne Leska.

Nariadené priestory nasadenia na Sane sa dosiahli dvoj resp. trojdňovým pochodom (Trasy nasadenia a zhromažďovacie priestory obidvoch divízií na Sane pozri v prílohe 1).

Rozkazom velenia 17. armády bolo nariadené okamžite pokračovať v ďalšom postupe východným smerom a dosiahnuť priestor Stryj – Drohobyč.

Slovenské veliteľstvo Armádnej skupiny išlo 3. 7. do Chirivu, Nemecká vojenská misia v ten istý deň do bezprostredne susediaceho miesta.

Ďalší postup slovenskej armády nasledoval v čase od 4. – 6. 7. 41 za zlých poveternostných podmienok. (Trasy nasadenia a priestory ubytovania do 6. 7. pozri v prílohe 1.)

IV. Rýchly postup frontu cez Ľvov východným smerom podnietil veliteľstvo 17. armády k zmene poverenia pre slovenskú Armádnú skupinu. Namiesto predpokladanej úlohy bol 4. 7. nariadený okamžitý presun Rýchlej brigády⁸¹ Pilfousek cez Ľvov do priestoru Kozlov (západne Ternopiľu) tak ako postup jadra slovenskej Armádnej skupiny na líniu Kozova – Pidhajci. Pre dosiahnutie predpísaných priestorov sa požadoval maximálny výkon pri presune.⁸²

S ohľadom na okolnosti bližšie spomínané v správe o činnosti DHM dostalo velenie 17. armády hlásenie, že nové priestory sústredenia na východ od Ľvova by mohli byť dosiahnuté až najskôr po 10 dňoch, to znamená 18. 7. Že naproti tomu Rýchla brigáda Pilfousek, ktorá sa medzitým posilnila ďalšími motorizovanými jednotkami, a to priezvedným oddielom 1,⁸³ motorizovanou pionierskou rotou, motorizovanou batériou

⁷⁸ Správne Rýchla skupina.

⁷⁹ V skutočnosti 1. 7. Rýchla skupina prenikla až do Drohobyču, odkiaľ sa vrátila späť do Sambiru. MIČIANIK, *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu*, s. 82-3.

⁸⁰ Správne sovietske.

⁸¹ K reorganizácii Rýchlej skupiny na Rýchlu brigádu došlo 7. 7.

⁸² Rozkaz na presun slovenských jednotiek vydal gen. Čatloš až 7. 7. MIČIANIK, *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu*, s. 152.

⁸³ Išlo o motorizované časti a cyklistickú eskadronu JPO 1. Tamže, s. 152.

10,5 cm kanónov, dvomi mínometmi⁸⁴ a asi 180 mužmi,⁸⁵ môže stáť okamžite ďaleko vpredu pripravená k použitiu. Tá následne obdržala rozkaz, vyraziť 9. 7. 41 zo Sambiru a v ten istý deň dosiahnuť nové priestory pre nasadenie v okolí Vynnyky – Kurovyči – Hlynjany (pochodovú líniu jadra slovenskej armády pozri v prílohe 2).

Divízie obdržali počas presunu rôzne úlohy spojené s „čistením“ okolia, ktoré boli podľa rozkazu uskutočnené.

V lesoch medzi Rudky a Sadova, tak ako v tých na východ od Mykolajivu, nachádzali sa ešte početní rozptýlení Rusi,⁸⁶ ktorí tiež udržiavali rádiové spojenie s protivníkom. Z presunu boli vyňaté I./3 a I./4 prápory, ktoré zostali v Chyrive a neskôr v Dobromyle. Obidva prápory podstúpili zvláštny výcvik vedený pplk. von Langsdorffom z Nemeckej vojenskej misie. Existoval úmysel, ktorý bol neskôr aj realizovaný, posilniť nimi ďalej Rýchlu brigádu, aby čo najsilnejšie časti slovenského vojska dostali možnosť bojovať v najprednejšej línii.

V. Z dôvodov uvedených v rozkaze velenia 17. armády z 10. 7. 41 bol všeobecný postup obidvoch divízií prerušený. Slovenská Armádna skupina (bez Rýchlej brigády Pilfousek) bola týmto rozkazom podriadená veliteľovi Zadnej vojenskej oblasti Juh v Lvove, aby zabezpečila a spacificovala priestor Zadnej vojenskej oblasti južne od línie Rava-Ruška – Ternopil’.

1. pešia divízia zostala v priestore, ktorý práve počas postupu dosiahla, 2. pešia divízia bola poverená vojenským zabezpečením a pacifikáciou ropných polí južne od línie Mykolajiv – Sambir a západne cesty Stryj – Mykolajiv. Vystriedala tu dovtedy nasadené časti 444. divízie. (Ubytovanie pozri príloha 3.)

Rýchla brigáda Pilfousek zostala pri veliteľstve 17. armády a dostala rozkaz, aby do 11. 7. 41 silne vybavená tankami dosiahla priestor Bohdanivka – Brody.

Pauzu na nadýchnutie slovenská armáda dovtedy v zhode s návrhmi Nemeckej vojenskej misie starostlivo využila na doplnenie chýbajúceho výcviku na úrovni celého zväzku. Bližšie Správa o činnosti odsek V.

VI. Rýchla brigáda, ktorá bola medzitým posilnená dvomi ďalšími delostreleckými oddielmi,⁸⁷ bola potom preložená do priestoru Brody – Bohdanivka, ďalej južne do priestoru okolo Bučač a 21. 7. 41 do oblasti Djakivci východne Proskúriv.⁸⁸ Ten istý deň obdržala rozkaz postúpiť smerom Vinnycja – Pysarivka⁸⁹ – Humenne – Mychajlivka – Ščaslyva – Pelikowska⁹⁰ do priestoru Lypovec – Illinci a nepriateľovi prekaziť ústup juhovýchodným smerom.

Predvoj zväzku narazil 22. 7. 41 západne od Lypovca na ďaleko lepšieho protivníka pripraveného k silnej obrane. Podarilo sa tiež, zvlášť s podporou tankov, prekaziť protivníkovi jeho úmysel a Lypovec okolo 18. 00 hod získať. Celý deň útok trpel pod silnou

⁸⁴ Brigáda bola posilnená aj rotou kanónov proti útočnej vozbe 11. BYSTRICKÝ, *Ťaženie slovenskej armády*, s. 42.

⁸⁵ Vojaci posilnili motorizovaný peší prápor. Tamže, s. 42.

⁸⁶ Správne Sovieti.

⁸⁷ Od 12. 7. bol do jej zostavy začlenený celý motorizovaný delostrelecký pluk 11. BYSTRICKÝ *Ťaženie slovenskej armády*, s. 42.

⁸⁸ Dnes Chmel’nickij.

⁸⁹ Dnes súčasť mesta Vinnycja.

⁹⁰ Neidentifikované.

bočnou paľbou sprava z priestoru Kamionka.⁹¹ K večeru začal ruský protiútok 2 praporov, ktorý prinútil k ústupu slovenské časti, ktoré prenikli do Lypovca. Počas tohto ústupového manévru vznikli väčšie straty. Rýchla brigáda Pilfousek bola stiahnutá do obranných pozícií východne od Ščaslyva.

Celkové straty rýchlej brigády v tento deň predstavovali:

Mŕtvych	6 dôstojníkov	57 mužov
Zranených	6	164 “
Nezvestných	1	16 “. ⁹²

Pre Rýchlu brigádu to bola príliš ťažká úloha. Vysoké nemecké služobné miesta to dodatočne potvrdili. Dôstojník Nemeckej vojenskej misie pôsobiaci pri brigáde na túto skutočnosť okamžite upozornil nadriadené veliteľstvo, ktoré vydalo tento rozkaz, bol však neúspešný. Pri vedení bojov nepochybne došlo tiež k chybám velenia. Pozri tiež správu o činnosti odsek V, výcvik. Mužstvo sa aj tu držalo dobre, až dokým nezlyhali dôstojníci.

Nasledujúci deň útok zopakovala nemecká 295. divízia, ktorej bol podriadený tiež motorizovaný delostrelecký pluk⁹³ slovenskej brigády Pilfousek. Tiež tento útok sa rozvíjal ťažko a s veľkými stratami.

Slovenský motorizovaný delostrelecký pluk Rýchlej brigády Pilfousek bol tejto divízii podriadený ešte v čase od 24. 7. do 30. 7. 41 a zúčastnil sa úspešne na bojoch pri prenasledovaní [nepriateľa – I.B.] juhovýchodne od Lypovca cez Illinci vo všeobecnom smere na Umaň.

VII. Dôvody, ktoré viedli k reorganizácii slovenskej Armádnej skupiny koncom júla, sú vysvetlené v správe o činnosti. Ešte predtým, ako bola schválená táto prestavba navrhovaná OKH zo strany Nemeckej vojenskej misie, bola plánovaná reorganizácia pripravená jednotlivo v písomnej podobe a 28. 7. po rozhodnutí samotného Vodcu bezodkladne realizovaná. Úlohy zaistovacieho charakteru, ktoré boli zadané slovenskej Armádnej skupine, boli počas reorganizácie ďalej plnené. Zaistované územie bolo súčasne podstatne rozšírené. Zaistované a vyčisťované územie bolo celé prevzaté 31. 7. a slovenská Armádna skupina (bez Rýchlej brigády Pilfousek) rozmiestnená v priestore Čortkiv – Ternopil’ – Rava -Ruška – Javoriv – Sambir – Drohobyč – Stryj. (Presuny a ubytovacie miesta počas tohto času pozri v prílohe 2.)

⁹¹ Neidentifikované.

⁹² Oficiálne bolo 75 padlých, 167 ranených, 2 zajatí a 17 nezvestných. Všetci nezvestní boli v sovietskom zajatí, preto počet zajatých bol 19. MIČIANIK, *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu*, s. 132. K dispozícii sú však aj iné údaje, na nezrovnalosti poukázal Tomáš Klubert, podľa ktorého si bitka pri Lipovci vyžiadala 71 životov slovenských vojakov. KLUBERT, Tomáš. Boj pri Lipovci. In: *Vojenská história*, 2003, roč. 7, č. 1 s. 31. Podľa správy, ktorú slovenská strana po bitke vyhotovila, sa pod jej výsledok podpísal fakt, že úlohy zverené Rýchlej brigáde nezodpovedali jej zloženiu a sile. Nemecký prieskum totiž podcenil prostriedky protivníka a ich využitie pri obrane mesta. Priebeh bitky bezprostredne hodnotila aj nemecká strana. Jej hodnotenie nasadenia Rýchlej brigády však bolo rozporuplné, okrem iného sa tu kritizoval rýchly ústup slovenských jednotiek. DHM pritom už vtedy tvrdila, že v boji sa neosvedčili velitelia, s výnimkou samotného plk. Pilfouska, mužstvo sa, naopak, vyznamenalo. Pod veľké straty sa podľa nej podpísal nevýhodný terén z pohľadu útočiacich jednotiek a celkový pomer síl v prospech protivníka. Hodnotenie plk. Pilfouska však bolo pravdepodobne determinované tým, že ho ako etnického Nemca nemecká strana považovala za jedného z najspolahlivejších nemeckých dôstojníkov. V skutočnosti sa pod neúspech Rýchlej brigády podpísalo práve jeho podcenenie sily protivníka (na základe ubezpečenia nadriadeného nemeckého veliteľa o slabosti a demoralizácii ustupujúceho protivníka), neoverenie si údajov nemeckého prieskumu a unáhlené rozhodnutie postupovať na Lipovec bez zaistenia kridel nemeckými jednotkami. Nemecké dokumenty, ktoré analyzujú priebeh a výsledky tejto bitky, pozri MV SR-Slovenský národný archív v Bratislave, f. Alexandrijský archív, II.C-906, č. 000654-655, 000656-57, 000658-659, 000660-663, 000675-76.

⁹³ Delostrelecký pluk 11.

V správe o činnosti v odseku V bolo dôkladne rozvedené, ako bolo obdobie reorganizácie využité k tomu, aby sa zväzky školili pre ich zamýšľané bojové úlohy, zvlášť Rýchla divízia, ktorá by teraz mala dostať čestnú úlohu slovenskej bojovej jednotky v prvej línii.

Slovenskí železniční pionieri boli už začiatkom júla nasadení na úprave rozchodu kolajní na železničnej trati Sanok – Chyryv – Drohobyč. Nemecké miesta s nimi mali zvlášť dobré skúsenosti. Zvyšné pionierske jednotky boli zamestnané obnovovaním určitých ciest a mostov.

S účinnosťou od 1. 8. 40 vstúpilo staré haličské územie, a s ním priestor obsadený slovenskou armádou administratívne do Generálneho gouvernementu, ktorému boli predbežne podriadené časti slovenskej armády (bez mimo tejto oblasti sa nachádzajúcej Rýchlej brigády) v podobe, ktorá zodpovedala postaveniu jednotiek armády v zázemí.

VIII. Rozhodnutie Vodcu o reorganizácii slovenského vojska – pozri Správu o činnosti koniec odseku IV – ktoré Nemecká vojenská misia prijala 6. 8. 1941, zodpovedalo jej pripraveným návrhom, vďaka dôkladnej predpríprave tak reorganizácia mohla byť okamžite rýchlo uskutočnená. (Vojnové členenie pozri v prílohe 4 a 5).

Novo zostavené pluky dostali nové označenia. Veliteľom Rýchlej divízie bol určený plukovník Turanec a veliteľom Zaisťovacej divízie plk. gšt. Malár.

Aby bolo zabezpečené vybavenie rozkazov a ďalšia poradná činnosť prostredníctvom pracovného štábu Nemeckej vojenskej misie, bol tento orgán rozdelený. Boli vytvorené 3 spojovacie štáby, ku každej divízii pribudol jeden štáb a jeden k novo vytvorenému štábu Pulanich,⁹⁴ Ten bol myslený ako slovenský hlavný spojovací štáb medzi poľom a domovom. Spojovací štáb pri Rýchlej divízii pozostával zo 4 starších dôstojníkov Nemeckej vojenskej misie a jedného zásobovateľa, takže najdôležitejšie oddelenia teraz aj tam majú po jednom nemeckom poradcovi.

Rýchla divízia bola 14. 8. pripravená na pochod. Na rozkaz OKH sa odchod uskutočnil po dohode s vojenským veliteľom v Generálnom gouvernemente 18. 8. 41. Divízia prešla v priebehu 3 dňového pochodu od 18. 8. – 20. 8. 41 cez Lvov – Zoločiv – Ternopil – Proskúriv – Vinnyca. Tu bolo realizované zlúčenie s dovtedajšou brigádou Pilfousek na základe reorganizačných plánov.

Prostredníctvom šéfa Nemeckej vojenskej misie bola Skupina armád Juh, tak ako aj veliteľstvo 6. armády, pre prípad neskoršieho podriadenia pod túto armádu, ešte raz informovaní o bojovej hodnote a špecifikách slovenskej Rýchlej divízie, zvlášť o jej materiálnej situácii a ťažkostiach s dodávkami munície pre slovenské delostrelectvo.

Rýchla divízia tvorila najskôr zálohu Skupiny armád.⁹⁵ Ubytovať sa mala v okolí obce Skvyra, kde sa dostala po dennom pochode 23. 8. (presuny a ubytovacie priestory Rýchlej divízie pozri v prílohe 3).

IX. Zaisťovacia divízia dostala najskôr rozkaz na zotrvanie v dovtedajšom priestore. Čoskoro sa však mala presunúť do priestoru Starokostantyniv – Polonne – Šepetivka – Kremenec. Tento priestor bol s účinnosťou od 1. 9. 41 podriadený vojenskému veliteľovi Ukrajina,⁹⁶ Zaisťovacia divízia mu však bola podriadená len teritoriálne, naproti čomu organizačne ďalej zostávala pod Skupinou armád Juh. Jej okamžitý presun do operačného územia a jej neskoršie použitie ako zaisťovacej divízie bolo oznámené predbežným

⁹⁴ Myslí sa Veliteľstvo plného zboru na čele s gen. II. tr. Antonom Pulanichom, ktoré nahradilo Veliteľstvo Armádnej skupiny.

⁹⁵ Myslí sa Skupiny armád Juh.

⁹⁶ Wehrmachtbefehlshaber im Reichskommissariat Ukraine gen. der Flieger Karl Kitzinger.

rozkazom. Presun začal 27. 8. 41 (umiestnenie Zaisťovacej divízie koncom augusta 1941, hranice Generálneho gouvernementu a oblasť pôsobenia vojenského veliteľa Ukrajiny pozri v prílohe 6).

X. Na rozkaz Skupiny armád Juh bola Rýchla divízia 12. 9. 41 podriadená Vyššiemu veliteľstvu XXXIV (Veliteľstvo 6. armády)⁹⁷ za účelom nasadenia na západnom brehu Dnepra. Vyššie veliteľstvo XXXIV nasadilo divíziu v noci 14./15. 9., pravé krídlo Trypillja, ľavé krídlo Chodosivka. V noci 18./19. 9. bol úsek rozšírený na juh po Stajky včítane a 20. 9. na sever po predmestie Kyjeva. (Postavenie pozri v prílohe 7.)

Zatiaľ čo protivník v prvých dňoch ukázal operačného ducha a podnikal nočné údery cez Dneper, v posledných dňoch tamojšieho nasadenia bola účinnosť nepriateľa okrajová. Divízia mala len málo zranených, mohla však dodať 800 zajatcov a dezertérov. Delostrelectvo ostreľovalo s dobrým účinkom zhromaždisko vozidiel všetkých druhov, ktoré Sovieti po páde Kyjeva spätne hľadali.

22. 9. 41 bola divízia z bojového úseku vyňatá a zostala do 24. 9. v priestore Bila Cerkva v zálohe Skupiny armád. 25. 9. sa presúvala na rozkaz Skupiny armád Juh do priestoru Kremenčuk – Oleksandrija. Štáb divízie sa ubytoval v obci Pavlyš. Tu dostala 29. 9. rozkaz na presun z Kremenčuku na východ. Súčasne nasledovalo jej podriadenie pod 1. tankovú skupinu.⁹⁸ Dňa 1. 10. dosiahla Mahdalynivku, 100 km južne od Poltavy. Zvažuje sa nasadenie divízie, spolu s časťou talianskych oddielov, na obkľúčenie malej nepriateľskej skupiny.

Hlavné časti slovenskej Zaisťovacej divízie sa 27. 9. sústredili v priestore Starokostantyniv a ich najprednejšie časti sa teraz nachádzajú pri Bilej Cerkvi. V priebehu niekoľkých dní sa divízia koncentruje so všetkými časťami v priestore Zadnej vojenskej oblasti Juh, aby prevzala zaisťovacie úlohy v priestore Bila Cerkva – Žytomyr – Korosteň – Zvjahel' a Šepetivka.

Počas jej postupu, okolo 500 km, z oblasti Lvova 27. 8. 41 do konca septembra 41 uskutočnila Zaisťovacia divízia rozsiahle bezpečnostné a vyčisťovacie úlohy.

Prostredníctvom vojenského veliteľa v Generálnom gouvernemente jej bola pri odchode z tohto územia vyjadrená písomná vďaka a uznanie za jej činnosť. Vyzdvihnutá bola najmä činnosť pionierov, ale tiež iných jednotiek, pri obnove mostov a ciest po búrkovej katastrofe začiatkom septembra.

XI. Celkové straty slovenského pozemného vojska v čase od 22. 6. do 28. 9. 41 predstavovali:

Smrť:	9 dôstojníkov	98 poddôstojníkov a príslušníkov mužstva
Zranení:	13 “	176 “
Nezvestní	1 “	29 “

Medzi zranenými sa nachádza jeden poddôstojník Nemeckej vojenskej misie.

Bundesarchiv – Militärarchiv Freiburg, Bs. RW/5 (Oberkommando der Wehrmacht – Amt Ausland/Abwehr), As. 8.

⁹⁷ 9. 9. bola RD podriadená veliteľstvu 6. armády a 11. 9. prešla do podriadenosti veliteľa XXXIV. zboru. BYSTRICKÝ, Ťaženie slovenskej armády, s. 42.

⁹⁸ 6.10. premenovaná na 1. tankovú armádu.

**I. BAKA: DIE BETEILIGUNG DER SLOWAKISCHEN ARMEE
AM KRIEG GEGEN DIE UDSSR IM VIERTELJAHRESBERICHT
DES CHEFS DER DEUTSCHEN HEERESMISSION IN DER SLOWAKEI
VOM OKTOBER 1941**

Die Umstände des Eintritts der Slowakischen Republik (SR) in den Krieg gegen die UdSSR und der anschließende Einsatz der slowakischen Einheiten im Rahmen der Operation Barbarossa sind in der slowakischen Historiografie bereits relativ detailliert aufgearbeitet. Ein bedeutender Fortschritt in der Erforschung dieser Problematik wurde durch die Untersuchung von Dokumenten deutscher Provenienz ermöglicht, und zwar sowohl diplomatischer als auch militärischer Art. Viele Informationen über die slowakische Armee und ihre Beteiligung am Krieg gegen die UdSSR liefern die Berichte der Deutschen Heeresmission in der Slowakei, die dort seit 1939 als beratendes Organ tätig war. Umfassende Informationen über die Aktivitäten der slowakischen Einheiten in den ersten Monaten der Operation Barbarossa sind in ihrem Vierteljahresbericht vom 10. Oktober 1941 enthalten, der an das Amt Ausland/Abwehr beim Oberkommando der Wehrmacht adressiert war. Dieses Material wurde bislang nicht vollständig veröffentlicht, hauptsächlich aufgrund seines Umfangs. Inhaltlich besteht es aus zwei Teilen. Neben dem eigentlichen Bericht über die Aktivitäten der Deutschen Heeresmission erstellte deren Chef, General der Infanterie Paul von Otto, anlässlich dieser Gelegenheit auch einen mehrseitigen Bericht über den Einsatz der slowakischen Armee im Zeitraum vom 22. Juni bis zum 1. Oktober 1941. Das veröffentlichte Material enthält zahlreiche interessante Informationen über die Beteiligung der slowakischen Armee am Krieg sowie über den Kampfwert der slowakischen Einheiten aus deutscher Sicht. Es stellt auch eine wichtige Informationsquelle über den Umfang und die Art der Kollaboration slowakischer Regierungs- und Militärvertreter bei der Einbindung der eigenen Armee in den Krieg gegen die UdSSR dar.

Inhaltlich bestätigt es die neuesten Erkenntnisse, wonach die Beteiligung der SR am Krieg aus deutscher Sicht reibungslos verlief. Ebenfalls sind hier Anzeichen eigenständiger Initiativen auf slowakischer Seite dokumentiert, einschließlich der Vertreter der slowakischen Armee unter der Führung des Verteidigungsministers General I. Klasse Ferdinand Čatloš. Das Dokument wird nach den gängigen Regeln zur Veröffentlichung von Quellen zur jüngeren Geschichte in voller Länge veröffentlicht – sowohl im Original als auch in slowakischer Übersetzung.

Zoznam použitých prameňov a literatúry / List of references and literature

Primárne zdroje / Primary sources

Archívny a archívne pramene / Archives and Archives sources

Bundesarchiv – Militärarchiv Freiburg: Bestandssignatur RH 31/IV (Verbindungskommandos und Stäbe), RW/5 (Oberkommando der Wehrmacht – Amt Ausland/Abwehr)

Slovenský národný archív: f. Alexandrijský archív

Vojenský historický archív Bratislava: f. 53, f. 55

Edície prameňov a publikované pramene / Source editions and Published editions

BAKA, Igor – TULKISOVÁ, Jana. Vstup Slovenskej republiky do vojny proti ZSSR v dokumentoch nemeckej proveniencie. In: *Historický časopis*, 2010, roč. 58, č. 3, s. 533 – 574. ISSN: 0018-2575.

NIŽNANSKÝ, Eduard a kol. (eds.). *Slovensko-nemecké vzťahy 1941 – 1945 v dokumentoch II. Od vojny proti ZSSR po zánik Slovenskej republiky v roku 1945. Slowakisch-deutsche Beziehungen 1941 – 1945 in Dokumenten II. Vom Krieg gegen die UdSSR bis zum Untergang der Slowakischen Republik im Jahr 1945*. Prešov : Universum – EU 2011. ISBN 978-80-89046-68-3.

Sekundárne zdroje / Secondary sources

Monografie a zborníky ako celok / Monographs

BAKA, Igor. *Slovenská armáda vo vojne proti Sovietskemu zväzu a slovensko-nemecké vzťahy (1941 – 1945)*. Bratislava : VHÚ 2019. ISBN 978-80-89523-60-3.

CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské dejiny Slovenska - V. zväzok (1939 – 1945)*. Bratislava : Magnet Press, 2008. ISBN 978-80 -89169-16-0.

MIČIANIK, Pavel. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu (1941 – 1944) I. V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica : Dali-BB, s.r.o., 2007. ISBN 978-80-89090-37-2.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách / Articles in Journals, Chapters in Monographs

BAKA, Igor. Pôsobenie Nemeckej vojenskej misie na Slovensku v roku 1940. In: SYRNÝ, Marek et al. *Slovensko a Európa v roku 1940*. Banská Bystrica : Múzeum SNP, 2021, s. 62 – 80. ISBN 978-80-89514-93-9.

KATREBA, Zoltán. „Skrytá“ mobilizácia na Slovensku v roku 1941. In: *Vojenská história*, 2000, roč. 4, č. 3 – 4, s. 87 – 100. ISSN 1335-3314.

KLUBERT, Tomáš. Boj pri Lipovci. In: *Vojenská história*, 2003, roč. 7, č. 1, s. 15 – 35. ISSN 1335 – 3314.

O Autorovi/About the author

PhDr. Igor BAKA, PhD.

Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Slovenská republika

e-mail: igorbaka@centrum.sk

<https://orcid.org/0000-0001-9870-1232>